

Katedra anglistiky a amerikanistiky

Filozofická fakulta

Univerzita Palackého v Olomouci

Veronika Kubasová

**Nadpřirozené bytosti ve skotských pohádkách, pověstech a
duchařských historkách**

Mgr. Ema Jelínková, Ph.D.

Olomouc 2010

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla v ní
předepsaným způsobem všechnu použitou literaturu.

V Olomouci dne

Poděkování patří zejména Mgr. Emě Jelínkové, Ph.D., za vedení, veškeré odborné rady a připomínky. Dále bych chtěla poděkovat také prof. PhDr. Jaroslavu Peprníkovi, CSc., za doporučenou literaturu.

1	Úvod	
2	Teoretická část	10
2.1	Pohádka	10
2.2	Pověst a pověrečná povídka (duchařská historka)	11
3	Skotská nadpřirozená stvoření v evropském kontextu	12
3.1	Vodní stvoření	13
3.1.1	<i>Ženská vodní stvoření</i>	14
3.1.2	<i>Mužská vodní stvoření</i>	15
	<i>Shrnutí</i>	16
3.2	Obludy	17
3.2.1	<i>Obři</i>	17
3.2.2	<i>Draci</i>	18
3.2.3	<i>Vlkodlak</i>	19
3.2.4	<i>Ostatní nestvůry</i>	20
	<i>Shrnutí</i>	21
3.3	Upírovití	21
	<i>Shrnutí</i>	22
3.4	Nadpřirozená zvířata	23
3.4.1	<i>Vlk Fenrir a černí psi</i>	23
3.4.2	<i>Skot</i>	23
3.4.3	<i>Vodní koně</i>	24
3.4.4	<i>Ptactvo</i>	24
	<i>Shrnutí</i>	24
3.5	Skřítkci a elfové, trpaslíci, skřeti	25
3.5.1	<i>Skřítkci a elfové</i>	25
3.5.2	<i>Trpaslíci</i>	26
	<i>Shrnutí</i>	27
3.6	Domácí pomocníci	27
	<i>Shrnutí</i>	28
3.7	Duchové	29
	<i>Shrnutí</i>	29
4	Skotští nadpřirození tvorové a duchové	30
4.1	Skotská strašidla	30
4.1.1	<i>Stařík</i>	31
4.1.2	<i>Stařík ze stodoly</i>	31
4.1.3	<i>Bubák</i>	31
4.1.4	<i>Uchvatitel</i>	31
4.1.5	<i>Lasturokabátník</i>	32
4.2	Skřítkové (též hospodářičci)	33
4.2.1	<i>Jásám</i>	33
4.2.2	<i>Zelená panna</i>	34
4.2.3	<i>Skřítek Urisk</i>	34
4.2.4	<i>Skřítek Grogan</i>	35
4.3	Skřítkové (též elfové)	35
4.3.1	<i>Královna skřítků</i>	40
4.4	Zloduchové	40
4.4.1	<i>Pradlena u brodu</i>	41
4.4.2	<i>Hadovec</i>	41
4.4.3	<i>Plačka</i>	41

4.4.4	<i>Rodová plačka</i>	42
4.4.5	<i>Vírník</i>	42
4.4.6	<i>Šedá panna</i>	42
4.4.7	<i>Bahenice</i>	43
4.5	Nadpřirozená zvířata	43
4.5.1	<i>Přízrak Velkouché kočky</i>	43
4.5.2	<i>Nadpřirozená kočka</i>	44
4.5.3	<i>Pták Bobraj</i>	44
4.5.4	<i>Černí psi</i>	45
4.5.5	<i>Nadpřirozený pes</i>	45
4.5.6	<i>Vodní skot</i>	46
4.5.7	<i>Vodní koně</i>	46
4.6	Obludy	49
4.6.1	<i>Modrá babizna</i>	49
4.6.2	<i>Mlynářka</i>	49
4.6.3	<i>Beztvarec</i>	49
4.6.4	<i>Bezhlavé monstrum Coliunn</i>	49
4.6.5	<i>Draci</i>	50
4.6.6	<i>Fachan</i>	50
4.6.7	<i>Obři</i>	50
4.6.8	<i>Mořský kmet</i>	52
4.6.9	<i>Vlčí muž</i>	52
4.6.10	<i>Lochnesská příšera</i>	52
4.7	Humanoidi žijící ve vodě	52
4.7.1	<i>Tulení lidé</i>	53
4.7.2	<i>Roané</i>	54
4.7.3	<i>Modří lidé z Minch</i>	54
4.7.4	<i>Mořské panny</i>	54
4.7.5	<i>Mořští muži</i>	55
4.10	Duchové, přízraky a zjevení	56
4.10.1	<i>Duch z opuštěného domu v Grampianských horách.</i>	56
4.10.2	<i>Duchové z uličky Mary Kingové a z Tranentu</i>	57
4.10.3	<i>Duch, který si vybíjel vztek na dvoupecových lahvích</i>	57
4.10.4	<i>Duch Biblické země</i>	58
4.10.5	<i>Duch bezhlavé ženy</i>	58
4.10.6	<i>Duch Jane Verneltové</i>	58
4.10.7	<i>Duch Černého jezdce</i>	59
4.10.8	<i>Duch zemana Buckholma</i>	59
4.10.9	<i>Duchové na hradě Sanquhar v Dumfriesshiru</i>	59
4.10.10	<i>Duch mlynáře Dunty Porteouse</i>	60
4.10.11	<i>Pohřební průvody</i>	60
4.10.12	<i>Duch z ostrova Lewis</i>	61
4.10.13	<i>Duch za balvanem</i>	61
4.10.14	<i>Duch záhadné dámy</i>	61
4.10.15	<i>Duch žluté opice</i>	61
4.10.16	<i>Barevná paní</i>	62
4.10.17	<i>Bludičky a Tarani</i>	63
4.11	Vodní přízraky, démoni a duchové	64
4.11.1	<i>Dracény</i>	64
4.11.2	<i>Duch oceánu</i>	65

4.11.3	<i>Vodní přízraky</i>	65
4.11.4	<i>Netvor</i>	66
4.11.5	<i>Něžná Annis</i>	66
4.11.6	<i>Přadlena</i>	66
4.11.7	<i>Chlupatec</i>	66
4.11.8	<i>Mokronožka</i>	67
4.12	Krvelační skřeti a upíři z Vysočiny a přilehlých oblastí	67
4.12.1	<i>Upíří žena</i>	67
4.12.2	<i>Dunteři a takzvaní Powries</i>	68
4.12.3	<i>Skřet s červenou čepicí</i>	68
4.12.4	<i>Vlčí žena</i>	69
4.13	Ostatní nadpřirozená stvoření.....	69
4.13.1	<i>Černý mládenec</i>	69
4.13.2	<i>Hnědý muž z Muirs</i>	69
4.13.3	<i>Trowové a Henkieové</i>	70
4.13.4	<i>Vyžírka</i>	70
4.13.5	<i>Pechové</i>	70
4.13.6	<i>Armáda</i>	70
4.13.7	<i>Přadlena Habetrot</i>	70
4.13.8	<i>Hadrnice</i>	71
5	Závěr.....	72
	Přílohy	77
	Summary	96
	Citované zdroje.....	109
	Bibliografie.....	111
	Anotace	

1 Úvod

Tato diplomová práce pojednává o skotských nadpřirozených stvořeních a také zahrnuje jejich porovnání s protějšky v dalších částech Evropy. Nadpřirozená stvoření a tvorové, o kterých se podrobněji rozepisují dále, vycházejí ze zbytků skotské orální tradice – pohádek, pověstí a duchařských historek. Balady zde zahrnuty nejsou, liší se epicky, a navíc jsou většinou veršované.

Cílem této práce je zhotovit obsáhlý přehled v českém jazyce, který zahrnuje nadpřirozená stvoření, která se vyskytují ve skotských pohádkách, pověstech a duchařských historkách, z autorce dostupných materiálů. Součástí je také porovnání jednotlivých skupin nebo jejich zástupců ve Skotsku s protějšky v dalších oblastech Evropy z hlediska vzhledu, chování, nebezpečnosti a tak podobně. Autorka si však neklade žádný nárok na kompletní seznam veškerých nadpřirozených tvorů a stvoření ve zmíněné zpracované literatuře. Co se duchů ve skotských duchařských historkách týká, kvůli obrovskému počtu všichni zmínění být nemohou, a tak je kapitola zaměřena především na typologii duchů ve skotských duchařských historkách. To znamená, jaké typy duchů se ve Skotsku vyskytují, co je předpokládanou příčinou jejich zjevování, jak se projevují a tak podobně.

Pro lepší orientaci mezi nadpřirozenými postavami jsou stvoření rozdělena podle společných či podobných rysů (vzhled, chování, prostředí) do příslušných skupin.

Jedním z důvodů, proč jsem se zaměřila na nadpřirozená stvoření je, abych zjistila, jakým způsobem a do jaké míry ovlivňovalo přesvědčení o jejich existenci život lidí v Evropě a především ve Skotsku.

Nejprve je důležité zamyslet se nad tím, proč byli vlastně lidé tak skálopevně přesvědčeni o jejich existenci. Osobně se domnívám, že lidé v dávných dobách neznali mnoho zákonitostí v přírodě tak, jako jsou nám známy dnes, a tak se snažili vysvětlit nevysvětlitelné a nepochopitelné jevy pro ně srozumitelnými výklady. Ať už se jednalo o meteorologické úkazy, záplavy, světélkování nad bažinami a močály, tělesné vady či duševní poruchy, nebo tajemství zrození a smrti. Pohanské rituály vycházejí právě

ze snahy lidí ovlivňovat ve svůj prospěch nebo si dokonce podmanit neznámé a mocné přírodní síly, které je obklopovaly.

Pokud mluvíme o pohanství, nesmíme opominout ani křesťanství. Zpracováním tohoto tématu hodlám najít několik prvků, které lze ve skotských představách o nadpřirozeném objevit. Ve středověku těchto pověr hojně využívala ve svůj prospěch také církev. Postupně přejímala upravené pohanské zvyky a přesvědčení o existenci nadpřirozených jevů přetvářela na víru v nadpřirozeno v křesťanském pojetí. Jako příklad mohu uvést ochrannou sílu jmelí. Přesvědčení o čarovné moci bylin a dalších rostlin má kořeny v pohanské kultuře. Později však byla představa o jedinečnosti jmelí importována do křesťanské tradice, která se zachovala dodnes. Podobným příkladem je i svěcení „kočiček“ na Velikonoce. Dále pak slavení Vánoc, které pro křesťany znamená připomínání si narození Vykupitele, ale v podstatě jsou slaveny na zimní slunovrat, kdy pohané oslavovali příchod světla a při té příležitosti zdobili stále zelené stromky, aby jim dodaly životní sílu. Zajímalo by mě, jakými dalšími způsoby pověry o nadpřirozených jevech ovlivňovaly představy lidí a z jaké doby vlastně pohádky a pověsti pocházejí.

Nezvratnou víru v nadpřirozená stvoření a další nadpřirozené jevy utvrzovaly v lidech v pozdější době informace, které se k nim dostávaly ve velmi zkreslených verzích. Poselstva z dalekých krajů přinášela ke dvoru zprávy o cizokrajných zvířatech, která se v Evropě přirozeně nevyskytují (ptakopysk, krokodýl, ...). Ty musely rozdmýchávat lidskou fantazii do neuvěřitelných rozměrů. Lidé neměli kde získat tolik vědomostí a znalostí na to, aby mohli usoudit, co je ještě možné považovat za skutečnost a které prvky nemohou být jinak než smyšlené. Nikdo jim nevysvětlil, že taková stvoření a živočichové se v našich krajích jednoduše nevyskytují, a tak jejich úvahy vedly k představám o nejroztodivnějších stvořeních, kterými se to v okolních kopcích, jezerech, říčkách a skalách jenom hemží. Myslím si však, že musel existovat ještě jiný zdroj, ze kterého obrazotvornost Skotů čerpala. Pokusím se zjistit, které oblasti ovlivňovaly tyto představy nejvíce a jaký je vůbec postoj k těmto nadpřirozeným jevům v současnosti.

V případě zájmu o tuto problematiku je možné čerpat z několika publikací, Jako příklad mohu uvést: Ellis, Keith. *Science and the*

Supernatural. London: Wayland, 1974. Dowden, Ken. *European Paganism: Realities of Cult from Antiquity to Middle Ages*. New York: Routledge, 1999. Váňa, Zdeněk. *Svět slovanských bohů a démonů*. Praha: Panorama, 1990.

Jednotlivá jména a názvy nadpřirozených stvoření nezůstávají v původním znění. Uváděný je zavedený český překlad názvů a jmen spolu s případnými dalšími regionálními variantami v závorce. Originální pojmenování se nachází spolu s příslušným českým překladem v části Anotace (klíčová slova). Pokud název či jméno zatím přeloženo nebylo nebo nebyl odpovídající překlad v dostupné literatuře nalezen, je uveden překlad, který byl vytvořen na základě toho, jakým způsobem byly do češtiny přeloženy jiné názvy jednotlivých stvoření. Výsledné pojmenování v češtině pak koresponduje s významem slova v původním jazyce, v tomto případě většinou gaelštině nebo skotštině, ze kterého bylo přeloženo.

2 Teoretická část

2.1 Pohádka

Pohádka je „prozaický žánr lidové slovesnosti, jehož vyprávění podává objektivní realitu jako nadpřirozenou s naivní samozřejmostí, jako by vše bylo skutečné.“¹ Hrdinové se zde totiž dostávají do svízelných situací, zažívají mnohá dobrodružství, setkávají se s nevysvětlitelnými a nadpřirozenými jevy, které jsou však vnímány jako naprosto samozřejmé a nikdo se nad nimi nepozastavuje: „Mísí se zde realita s fantazií.“² Věci a události v běžném každodenním životě nemyslitelné se zde odehrávají zcela běžně, a proto se pohádky definují jako „...taková lidová vyprávění, jejichž kouzelné a nadpřirozené příhody jsou nezbytnou součástí.“³

Pohádky se předávaly po celá staletí ústně, čímž vzniklo mnoho jejich variant, které sice mají stejný námět, ale liší se v jednotlivostech, výběrem kouzelných předmětů, pohlavím hlavních i vedlejších postav a tak dále. Pokud bychom chtěli pohádku srovnat s pověstí z hlediska faktů, zjistíme, že:

„Na rozdíl od pověsti se poetický výmysl v pohádkách netýká žádné konkrétní historické události, takže čas, místo děje, charakter a sociální prostředí se v pohádkách určují jen rámcově, stereotypně (byl jednou jeden, za sedmými horami...)“⁴

To, že není nijak konkrétně určený čas vlastně předjímá univerzálnost těchto vyprávění, jejich příspěvku k trvalým hodnotám a věčnou platnost poučení, která přináší.

¹ Libor Pavera. *Lexikon literárních pojmů* (Olomouc, Nakladatelství Olomouc, 2002) 281.

² Pavera, *Lexikon* 281.

³ Katharine Briggs, *British Folk Tales and Legends: A Sampler* (Herts: Granada, 1977) 19. „...those folk-fictions of which magical or supernatural episodes are a necessary part.“

⁴ Pavera, *Lexikon* 281.

2.2 Pověst a pověrečná povídka (duchařská historka)

Podobně jako pohádky, i pověsti vycházejí z orální tradice předávané z generace na generaci. Pověst je definována jako:

„Žánr lidové vypravěčské prózy, ve srovnání s pohádkou je konkrétněji vázán časem, místem, zvláštním předmětem, osobou nebo událostí a činí si nárok na věrohodnost, přestože je spjat s nadpřirozenými jevy. Vyúsťuje v moralitu a je pro ni příznačný jednoduchý děj s jedinou zápletkou.“⁵

Můžeme je rozdělit z hlediska návaznosti na konkrétní vyprávění na místní, historické, etiologické (o původu), legendární, heraldické (erbovní a rodové) a démonické či démonologické, a ty, které se „...vydělují jako zvláštní žánr – pověrečné povídky...“⁶

Středem zájmu těchto vyprávění jsou setkání s nadpřirozeným, ať už se jedná o duchy zemřelých, děsivé či zcela poklidné noční přízraky či dokonce zjevení za bílého dne, a svědectví nadpřirozených jevů zpravidla doprovázených neobvyklými událostmi v blízkém okolí zúčastněných postav nebo jejich známých a příbuzných. „Příběhy...nemají žádné přirozené vysvětlení - nebo by alespoň mít neměly.“⁷

⁵ Pavera, *Lexikon* 287-8

⁶ Pavera, *Lexikon* 288.

⁷ Katharine Briggs, *British Folk Tales and Legends: A Sampler* 261. „The tales...have no naturalistic explanation – or at least are not supposed to have such.“

3 Skotská nadpřirozená stvoření v evropském kontextu

Všechny evropské národy znají pohádky, pověsti a duchařské historky, ve kterých vystupují stvoření nejroztodivnějších vzhledů a neobvyklých, nadpřirozených schopností. Některé z nich jsou specifické právě pro danou, konkrétní oblast a jinde bychom o nich nenašli ani zmínku. Se stvořeními podobných schopností či vzhledu se však setkat můžeme: „V nepřeborném množství démonických bytostí, lokálně často značně zabarvených, se rýsují určité skupiny či kategorie, spojené podobnou funkcí nebo prostředím, v němž působí.“⁸

Se skotskými nadpřirozenými tvory a stvořeními mívají hodně společného irské, ať už se jedná o charakteristiku postav, popis vzhledu nebo místa jejich výskytu. Je velmi pravděpodobné, že v mnoha případech vycházejí ze stejného keltského základu. Existuje také propojení s dalšími evropskými oblastmi. Některé podobnosti lze proto vysledovat i v dalších částech Evropy, například u Slovanů:

„Spřízněnost Slovanů s Kelty vyplývá jednak z jejich společného indoevropského základu, jednak ze styků, které měly keltské kmeny již s jejich předchůdci, když pronikaly od 4. stol. př. n. l. na východ podél Karpat do oblastí, kde se později Slované vyvíjeli, tj. do jižního Polska a jihozápadní Ukrajiny.“⁹

Dále lze vystopovat mnoho společných nebo alespoň velmi podobných vlastností u skotských nadpřirozených postav a jejich protějšků ze severní Evropy, zejména Vikingů. Podrobnější výčet jednotlivých společných rysů u těchto a dalších evropských národů je uveden v následujících kapitolách.

⁸ Zdeněk Váňa. *Svět slovanských bohů a démonů* (Praha: Panorama, 1990) 106.

⁹ Váňa 47.

3.1 Vodní stvoření

Nadpřirozená stvoření obývající vodní toky, jezera a moře mají po celé Evropě vesměs podobné chování a projevy jako ty skotské. Pokud se nejedná přímo o lidožrouty nebo tvory, kteří jsou přímo charakterizováni jako škůdci s cílem působit lidem potíže a utrpení, bytosti si lidí příliš nevnímají, pokud je člověk svojí činností nějak neohrožuje nebo vůči nim nechová nepřátelské úmysly. Když se ovšem vyprovokují, vyvolávají nejrůznější přírodní katastrofy a úkazy, bouře, vlnobití, záplavy atp. Na druhou stranu platí, že mezi nadpřirozenými stvořeními a lidmi vznikají smíšená manželství i s dětmi. Je ovšem nutné podotknout, že v drtivé většině případů jde o svazek z jedné strany vynucený. Nejčastěji dochází krádeži některého z předmětů obyvatelek vodní říše, který je nepostradatelný pro její návrat zpět do vodního živilu:

„...na Skotské vysočině (...) se získávají nikoli dvořeními nebo dary, ale krádeží jejich kůže, a tak se tyto podobají Labutím pannám, příběhu velmi rozšířeném po pevninské Evropě¹⁰

Takové svazky však v podstatě neplní svou funkci, protože zanikají v okamžiku, kdy se vodním obyvatelkám naskytne možnost vrátit se do své říše zpátky, nic na světě je nedokáže zastavit. Například většina tuleních žen už má svého partnera mezi tuleními muži: „Sbohem, hospodáři z Wastness! Měla jsem tě ráda, byl jsi ke mně milý, ale svého mořského muže miluji víc!“¹¹ Navíc existuje mnoho poukazů na to, že děti těchto nesourodých párů měly na těle nějaké zvláštní prvky, které prozrazovaly, že jeden z rodičů pochází z jiné říše. Ve Skotsku jsou to například tulení lidé a mořské panny. S údajnými potomky mořských panen, kteří mívali například blány mezi prsty, se můžeme setkat i v příbězích z jiných přímořských částí Evropy.

¹⁰ Katharine Briggs, *The Fairies in Tradition and Literature* (New York: Routledge, 2002) 147. „...in the Highlands of Scotland they are generally seals, with a previous husband, whom they prefer; and they are secured, not by courtship or gifts, but by the theft of their skins, thus bringing them nearer to the Swan maidens, a tale widely spread on the Continent...“

¹¹ *O hnědém medvědu ze Zeleného údolí: skotské pohádky, legendy a mudrosloví* (Praha: Argo, 2008) 320.

3.1.1 Ženská vodní stvoření

Většina stvoření, které můžeme spatřit ve vodních tocích, jezírkách, studánkách, mořích a oceánech, má ženskou podobu. Výjimku tvoří například vodníci slovanských národů nebo vodní koně, modří lidé z Minch, mořští muži a vůbec část populace tuleních lidí ve Skotsku. V Evropě existuje nespočet variant obyvatel vodního světa:

„Antickým nymfám a néreidám, germánským nixám a undinám, keltským divám a divonám odpovídají slovanské víly, samovily, rusalky, vodní nebo mořské panny a žínky, jež mají při všech svých krajových odlišnostech v podstatě totožné vlastnosti i sféru působnosti.“¹²

Ve Skotsku jsou zase nejznámější mořské panny, tulení ženy nebo plačky. Co se týká mořských panen, můžeme najít u různých národů mnoho podobností a paralel: „Obydlím a vzhledem připomíná mořská panna severských národů starověké Sirény. Dodání hřebenu a zrcadla vychází s největší pravděpodobností z keltských představ.“¹³ Také se evropským mořským pannám, skotským plačkám a slovanským vílám přisuzuje schopnost věštění, protože často „předpovídaly budoucí události.“¹⁴

Slovanské a germánské národy znají tedy navíc ještě další stvoření spojené s vodou. Jsou to víly a rusalky. Žijí většinou u lesních pramenů, potůčků a říček. Svoji podstatou však připomínají spíše skotské bludičky. Také se totiž podobně jako u bludiček jedná o „duše nekřtěňátek, utopených dívek, sebevražedkyň, nevěst zemřelých před svatbou apod.“¹⁵

O vílách lidé smýšlí spíše kladně a je o ně stejně velký zájem, jako o skotské tulení ženy. K sňatkům s muži však dochází někdy i nedobrovolně. Muž se zmocní tulení kůže, kterou odložila tulení žena při procházce na břeh, vílám se kradou odložená labutí křídla nebo uzda podle toho, v jaké zvíře se víla proměňuje. Ani víly, stejně jako tulení ženy po znovuzískání

¹² Váňa 111.

¹³ Scott, Sir Walter. *Minstrelsy of the Scottish Border. Vol. 2.* (Edinburgh: Oliver and Boyd, 1932) 327. „In her dwelling, and in her appearance, the mermaid of the northern nations resembles the syren of the ancient. The appendages of a comb and mirror are probably of Celtic invention.“

¹⁴ Scott 333. „prophesied future events.“

¹⁵ Váňa 114.

svých magických propriet mezi lidmi nezůstávají, a vracejí se okamžitě do svého světa.

Z pověstí o rusalkách jde spíše strach. Odvádějí poutníky z cest a zavádějí je do močálů stejně jako to dělají bludná světélka ve Skotsku. Existují také příběhy o tom, jak „bořily mosty, hráze, ničily rybářům sítě, na moři převrhovaly lodě.“¹⁶ Takovým chováním zase připomínají skotské mořské panny, které vyvolávají na moři bouře a ohrožují tak celé lodě i s posádkou.

3.1.2 Mužská vodní stvoření

„Mužským představitelem vodních bytostí slovanských národů je vodník či vodní muž a v mnohém ho lze porovnat se skotským vodním koněm. Vodníků je známá celá řada. Mají schopnost měnit se ve zvířata, ale většinou je tato proměna omezena pouze na živočichy vodní, na sumce, ryby nebo žáby. Ve své lidské podobě mohou být rozpoznáni podle určitých věcí stejně jako vodní koně ve Skotsku, které je v podstatě možné považovat za obdobu kontinentálních vodníků

Jedním ze společných rysů, podle lze zaručeně poznat, že se nejedná o člověka, je všudypřítomná voda. Vodníkům kape ze šosu, vodní koně bývají promočení celí od hlavy až k patě. Jako všichni obyvatelé vodního světa musí být s vodou v neustálém kontaktu. Na rozdíl od vodního koně však vodník málokdy vychází na břeh, aby lidem kladl nástrahy. Daleko častěji plaší skot nebo sedí na vrbě, látá si kalhoty či kabát, nebo si šije boty. Vodní kůň boty nenosí, a tak ho vlastně může ten, kdo si jej pečlivě prohlédne, okamžitě poznat. Místo lidských nohou má totiž koňská kopyta.

Lidé si vodníky předcházeli a snažili se je usmiřovat oběťmi. Nosili jim na břeh domácí zvířata i potraviny. U vodních koní tomu byla jinak, protože u nich nelze předpokládat smířlivost. Pokud se mu na břeh připravilo například pečené maso, bylo to z toho důvodu, aby se mu někdo z pozůstalých pomstil otrávenou pochoutkou. Výjimkou byl skotský vodní

¹⁶ Váňa 113.

skřítek. Alespoň o některých z nich se traduje, že pokud mu člověk pomohl, nezůstal mu vodní skřítek nic dlužný a ochotně jej odměnil. Lidumilného vodního koně najdeme v příbězích těžko, ale vodníci prý byli laskavější v pátek a ruský očertnajak, když měl dobrou náladu, dokonce pomáhal rybářům chytat ryby.

Další jejich společnou vlastností je samotářství. Vodní koně se nikdy neslučovali do stád a honby za kořistí se týkají pouze jedinců. Stejně je to i s vodníky; příliš se s ostatními nedruží. Tím se zásadně liší od svých ženských protějšků, víl a rusalek, mořských panen a tuleních žen, které se vyskytují ve skupinách. I když jsou vodníci i vodní koně samotářští, suchozemské dívky nicméně vyhledávají. Vede je k tomu „...zvyk, odnášet své milé do vody a tam je požít.“¹⁷ U vodníků toto tvrzení sice stoprocentně neplatí; tito mnohdy drží lapené dívky v zajetí.

Shrnutí

Nezávisle na tom, jestli se jednalo o vodní stvoření ženské nebo mužské, vyplývá z této kapitoly, že se nadpřirozená stvoření, která obývají vodní živel, mohou rozdělit do dvou kategorií, a to podle vztahu k lidem.

Do jedné lze zařadit ta, která jsou lidem velmi nebezpečná, protože se jimi živí nebo sbírají lidské duše. A i když lidé dobře vědí o nástrahách, jsou někdy natolik fascinováni těmito tvory, že se ze zvědavosti nebo domýšlivosti ocitají přímo v jejich „spárech“. Do druhé kategorie patří bytosti, které k lidem chovají celkem kladný či neutrální postoj, pokud se necítí být v ohrožení. To se jim ovšem ale často nevyplácí, protože se k nim lidé nechovají s respektem. Z nevědomosti je loví nebo je nutí, aby s nimi žili ve světě lidí. Jakmile stvoření dostala možnost vrátit se ke svým, neváhala ani na okamžik a už je nikdo nikdy neviděl.

Ve Skotsku i ve zbývajících částech Evropy můžeme najít jednotlivce obou kategorií v celkem vyváženém zastoupení.

¹⁷ Briggs, Katharine. *The Fairies in Tradition and Literature* 154. „...his practice to carry his sweethearts into the water and devour them.“

3.2 Obludy

Mezi obludy jsou řazeni hlavně obři a draci, ale také všechna stvoření, která v sobě mísí lidskou podobu s prvky něčeho zvířecího. Dále do této skupiny patří různé nestvůry zkřížených zvířat, hadů a psů a tak podobně. Taková nebezpečná stvoření najdeme nejenom ve Skotsku, ale i po celé Evropě. Ve Skotsku mají ale oproti ostatním oblastem Evropy převahu zejména dva druhy monster: „Obři a draci zabírají větší část oblud britských vyprávění o nadpřirozeném světě.“¹⁸ A jak je z následujících řádků patrné, do značné míry zaměstnávali myšlenky i lidí okolních evropských národů.

3.2.1 Obři

Obři jsou ve vyprávění mnoha národů Evropy včetně Skotska vykresleni velmi podobně. Málokdy představují symbol odvahy. Často vyvolávají spory; mezi jejich charakteristické rysy patří hloupost. Většinou se projevují neomaleně, jsou agresivní, zlí a rozzuří se při prvních náznacích, že se jim něco nedaří nebo nelíbí, a pro lidi představují nebezpečí kvůli nepředstavitelné síle a zuřivosti: „Obyčejně představují síly chaosu a zla...“¹⁹ Objevují se už v dávné minulosti a někdy jsou spojováni dokonce i s příběhy na počátku časů, kdy se teprve všechen život na Zemi začal rodit:

„Podle Vikingů a mnoha dalších národů se bohové neobjevili na Zemi jako první. Předcházeli jim neotesaní obři a nejrůznější nestvůry. (...) Většina obrů byla však hrubá a neotesaná. Žili ve styku s pochybnými nestvůrami, s nimiž uzavřeli spojenectví.“²⁰

Způsobují také zemětřesení, bouře na oceánech a mořích a jsou odpovědní i za sněhové bouře s krupobitím.

¹⁸ Katharine Briggs, *British Folk Tales and Legends: A Sampler* 131. Giants and dragons generally absorb the greater part of the monsters of British Fairy-lore.

¹⁹ *Mytologie: bohové, hrdinové, mýty* (Praha: Slovart, 2007) 118.

²⁰ Gilles Ragache, *Mýty a legendy: Vikingové* (Praha: Gemini, 1993) 45.

Co se týká vzhledu, mezi obry se vyskytuje rozmanitost v jejich obludnosti. Skotští i jiní mívají i několik hlav, což může být dávný odkaz na společnou minulost s bohy. Nejenom v severské mytologii se totiž můžeme dočíst, že bohové vznikli právě z potomka prvního obra na Zemi: „Podle většiny evropských mýtů (římských, řeckých, keltských) byli obři monstry, prvotními bytostmi staršími než bohové.“²¹ U bohů se pak již po celém světě, tedy i v Evropě, s více hlavami setkáváme velmi často:

„Mnohohlavost bohů se ovšem vyskytovala i u Keltů a Germánů, jak dosvědčují např. dvouhlavá i trojhlavá božstva ze severovýchodní Galie (hlavně Hermés) nebo trojhlavý Thor z Gallehusu na Seelandu v Dánsku, ani zde však nelze prokázat přímou souvislost s polykefalitou slovanských bohů, kteří měli dvě, tři, čtyři, pět až sedm hlav.“²²

Existují i záznamy o rozdílnosti povah mezi obry a obryněmi. O těch severských se traduje, že: „Obři ochotní pomoci byli většinou ženského rodu.“²³ Ve Skotsku se k lidem chovaly vlídně dcery obrů, které se zamilovaly do nějakého statečného mládence či prince. Jinak byly obryně stejně nevypočitatelné a vznětlivé jako jejich mužské protějšky. I když se do paměti lidí zapsali spíše zlými skutky, nesmí jim být upřena i jakási krajínotvorná činnost spojená právě s ničáním: „Východní Slované si vyprávěli o pyšných obrech, zvaných asilkové či osilkové, kteří vytvářeli skály a řeky, vytrhávali stromy a rozbíjeli kameny.“²⁴ Jejich vzdálení příbuzní z Řecka, Kyklópové, se nechovali o nic lépe. Měli jedno oko a obývali jeskyně, což je častý příbytek i obrů skotských.

3.2.2 Draci

Draci jsou velmi populární po celé Evropě. Ve všech oblastech a příbězích však nemají univerzální vzhled. Tak například u Slovanů a

²¹ Jitka Vlčková, *Encyklopedie mytologie germánských a severských národů* (Praha: Libri, 1999) 163.

²² Váňa 40-1.

²³ *Mytologie: bohové, hrdinové, mýty* 118.

²⁴ Váňa 108-9.

Germánů jsou známí jako nestvůry „s netopýřními křídly, šupinatým tělem s ocasem, čtyřma nohama s pařáty a ohnivým dechem.“²⁵. Ve Skotsku se ale popisy draků blíží představám jejich severských sousedů: „...v pověstech vypadá drak spíše jako skandinávští hadi.“²⁶ Ti sice mají své dlouhé tělo také pokryté šupinami, ale místo ohně chrlí ze své velké tlamy jed a z očí jim šlehají blesky. Pokud nespí, dokáže je rozlítit maličkost. Na rozdíl od příběhů severských zemích se ve střední a východní Evropě téměř vždy podaří draka zneškodnit: „...příběhy mívají šťastný konec, protože Slunce mraky rozežene a drak je zabit.“²⁷ Ve vyprávěních Vikingů se mohou draci pochlubit další zvláštností. Často se totiž s nimi utkávají námořníci, protože se tato monstra vynořují z moře a jsou lodím s jejich posádkou velmi nebezpečná. I v Řecku se můžeme setkat s drakem, který nikdy nespal, měl sto hlav a střežil strom se zlatými jablky Hesperidek.

3.2.3 Vlkodlak

Mezi obludy lze započítat i vlkodlaky. Vlkodlak je popsán jako živý člověk, který se umí proměnit ve vlka a má genetickou vazbu na upíry. Ovšem v srbochorvatské oblasti, kde nahání strach zejména pocestným a mladým ženám, údajně vstává z hrobu. Zde se tedy na vlkodlaka mění až zemřelí, a tím se jejich charakteristika vymyká obecnému pojetí o proměně živých. Existuje několik metod, jak získat schopnost měnit se ve vlkodlaka. Podle některých zdrojů se stačí napít z vlčí stopy, a pak je člověk schopný proměnit se během přemetu vpřed. Případně se jedná o člověka, který byl zakletý vědmou. Většinou ale člověk se proměnit ve vlkodlaka sám neumí a k proměně dochází samovolně o zimním nebo letním slunovratu.²⁸ Není ale pravidlem, že by člověk tuto vlastnost musel získat až během života,

²⁵ Katharine Briggs, *British Folk Tales and Legends: A Sampler* 144. „...with bats' wings, a scaly body and tail, four legs ending in claws, and a fiery breath.“

²⁶ Briggs, *British Folk Tales and Legends: A Sampler* 144. „...in the legends the dragon is more like the Scandinavian worms.“

²⁷ *Mytologie: bohové, hrdinové, mýty* 108.

²⁸ Viz *Mytologie: bohové, hrdinové, mýty* 140.

většinou se totiž prý jedná o lidi „zrozené ze styku ženy s upírem nebo při novém měsíci, nohama napřed apod.“²⁹

V Británii by mohla být za vzdálenější příbuzné vlkodlaků považována početná skupina černých psů, kteří jsou vlastně duchy zemřelých. Na lidi se ovšem ale nepřeměňují. Nejbližším protějškem slovanských vlkodlaků ve Skotsku je vlkodlačice. Tato dívka nezvyklého vzhledu se ve velkého šedého vlka mění pokaždé, když ucítí vhodnou kořist.

3.2.4 Ostatní nestvůry

Zdá se, že lidská fantazie nedostatkem divokých představ o obludách rozhodně netrpěla. I Řekové se museli potýkat s monstrem, které ve skotských pohádkách nemá, co se týká vzhledu obdoby, s hydrou. Ta měla „...psí tělo a na něm devět příšerných hadích hlav. Jedna z nich prý byla nesmrtelná.“³⁰ Lze ji ale srovnat z hlediska nebezpečnosti se skotským Uchvatitelem, příšerou vyrůstající z těla obrovského, vsutku monstrózního koně, kterému uniknout nikdy nebylo snadné.

Mezi netvory s lidskou podobou je jedním z nejznámějších pravděpodobně řecký Mínótaurus, „nenasytná obluda s lidským tělem a býčí hlavou.“³¹ Ve Skotsku by mu odpovídal Vlčí muž, stvoření s hlavou vlka a lidským tělem, kdyby ovšem nebylo jednoho velkého, nezanedbatelného rozdílu. Vlčí muž žil sice v ústraní stejně jako Mínótaurus, ale dobrovolně a nikdy lidem neublížoval, natož aby se jimi krmil jako lidožravý Mínótaurus. Další, tentokrát ženskou obludou, byla řecká Medúza, jíž se na hlavě místo vlasů kroutili hadi. Její pohled dokázal proměnit lidi v kámen.

²⁹ *Mytologie: bohové, hrdinové, mýty* 140.

³⁰ Ragache, Gilles, *Mýty a legendy: Egypt, Řecko, Galie* (Praha: Gemini, 1991) 72.

³¹ Ragache, *Mýty a legendy: Egypt, Řecko, Galie* 64.

Shrnutí

Mezi obludami ze Skotska a z ostatních částí Evropy lze tedy vysledovat jeden shodný rys, charakteristický v podstatě téměř pro všechny obludy zmíněné v této kapitole. Drtivá většina těchto příšer se s oblibou krmí lidským masem, jsou tedy lidožravé a to vlastně znamená, že se lidé stávají jejich kořistí nejenom kvůli nějaké rozepři, ale za jakýchkoli okolností.

Také platí, že jak u skotských oblud, tak i u jejich protějšků můžeme najít jedince z mírnější povahou, které navzdory svému obludnému vzhledu nemají k lidem negativní postoj.

3.3 Upírovití

Upíři a jim podobná stvoření, která živým lidem a zvířatům vysávala nejenom krev, ale i životní energii a sílu, jsou nejrozšířenější ve střední a východní Evropě. Asi nejznámějším upírem je hrabě Drákula, jehož příběh se dočkal mnoha moderních zpracování. Za upíry byli však postupem času prohlašováni i obyčejní lidé, kteří byli buď nějakým způsobem odlišní nebo se jejich názory nezamlouvaly zažitým pořádkům ve společnosti. A tak vzniklo přesvědčení, že se lidská duše stávala upírem:

„ze sebevraha, z čaroděje, z vlkodlaka, z dítěte vlkodlaka a vědmy, z dítěte, které mělo již při narození zuby. Často se však mohl stát upírem i zesnulý, jehož mrtvolu překročil člověk, zvíře nebo přeletěl pták – tak totiž do ní mohl být přenesen život.“³²

„Vycházel z hrobu o půlnoci za svitu měsíce a zjevoval se buď ve vlastní podobě, nebo se mohl proměnit ve zvíře, ba i neživou věc, např. v kupku sena nebo ve sněhovou kouli.“³³ Schopnost měnit podobu má velký počet nadpřirozených tvorů nejenom u Slovanů, ale i u Keltů. Ve Skotsku mezi tvory s takovými schopnostmi patří například vodní koně. Ale i skotský protějšek upírů, tzv. Upíří žena, se uměla proměňovat, aby tak nalákala svou

³² Váňa 139.

³³ Váňa 139.

oběť co nejbližší a mohla ji pak do poslední kapky krve vysát. Ubránit se jí proti upírům bylo možné pouze nějakým předmětem ze železa nebo přečkat útok, stejně jako u upírů, do prvního zakokrhání kohouta.

Protože se jednalo o velmi nebezpečnou stvůru, která napadala zejména své nejbližší příbuzné, musely samozřejmě existovat i upíry zneškodňující praktiky. Ty zahrnovaly v dnešní době naprosto nemyslitelné nakládání s těly zemřelých:

„zatloukání srdce, úst, slabin kůlem nebo hřebem; obrácení mrtvoly na tvář; useknutí hlavy a její položení mezi nohy; kamének nebo mince pod jazykem; svázání rukou na plecích; useknutí chodidel nebo nohou pod koleny...(…) ...spálení jako poslední prostředek, jestliže ostatní nepomáhaly.“³⁴

Obecně známou obranou proti řádění upírů jsou česnek, kříž, svěcená voda, určité druhy dřevin, stříbro a další. Společným obranným prvkem proti upírům a některým nadpřirozeným tvorům Skotska, jako jsou například Uchvatitel nebo vodní koně, bylo překročení tekoucí vody. Přes potůček nebo řeku se upír nedostal. Pro upíra se také stávalo osudným sluneční světlo, a proto mizel těsně před svítáním.

Zdá se, že v porovnání s ostatními částmi Evropy není ve Skotsku tolik nestvůr, které by se živily krví. Takovými jsou totiž také například můry, které ohrožují lidi ve spánku tím, že jim vysávají krev z těla, dusí je nebo způsobují strašné sny, tzv. noční můry. Spokojí se ale údajně i s mlékem kojících žen. Povědomí o jejich působení jsou známé v podstatě po celém kontinentu (mora, mara, morava, kikimora, řecká moira, germánská mara, německá Mahr, albánská more).³⁵

Shrnutí

Stvoření, která lidem údajně vysávala krev a životní sílu, naháněla lidem odjakživa hrůzu a jejich rozšíření po celé Evropě je až zarážející. Ve Skotsku je nejznámější krvežíznivou stvůrou Upíří žena, obdoba

³⁴ Váňa 140.

³⁵ Váňa 139.

kontinentálních upírů. Jak v ostatních částech Evropy, tak i ve Skotsku platí, že se svítáním krvelačná stvoření, mizí a pokud se do té doby člověk ubrání, zvítězil. Společnou účinnou obranou je kov; ve Skotsku se jedná o železný předmět, jinde v Evropě se doporučuje spíše stříbro.

3.4 Nadpřirozená zvířata

3.4.1 Vlk Fenrir a černí psi

U severských národů je jedním z nejznámějších nadpřirozených zvířat *Fenrir*. Tento mýtický „smrtonosný vlk“³⁶ je obrovský a má takovou sílu, že „...přetrhl pouta jenom tím, že se protahoval, a rozbil těžké ocelové články řetězu, jako by to byl pouhý provázek.“³⁷ Podle lidových tradic prý dokáže spolknout slunce, čímž by nastal konec světa. Musel být proto znovu spoután.

Stejně jako Fenrirovi je připisována velká důležitost i skotským černým psům, kteří jsou známí nejenom po celé Británii, ale i ve Skandinávii. Velkému respektu se těší zejména mohutný Nadpřirozený pes zelené barvy, který hlídá vchod do světa skřítků. Lze zde vystupovat podobnost s obrovským trojhlavým psem z řecké mytologie jménem Kerberos, který prý střeží bránu do podsvětí.

3.4.2 Skot

Severská mytologie se zmiňuje o krávi obrovských rozměrů, která prý stojí za vznikem lidstva. Krávy a býci se vůbec těšili velké oblibě: „...kráva byla pro indoevropská etnika ztělesněním nebo alespoň atributem

³⁶ Vlčková 65.

³⁷ Ragache, *Mýty a legendy: Vikingové* 14.

mateřské bohyně a znakem hojnosti.“³⁸ To dokazuje i údajná existence vodního skotu skřítků ve Skotsku, který měl prý vynikající chovné vlastnosti a byl vítaným návštěvníkem „lidských“ farmářských stád.

3.4.3 Vodní koně

Nelze opomenout ani zlomyslné a nebezpečné vodní koně. Ti podle tradice napadali lidi jak ve Skotsku, tak i po celé Británii a v nedalekém Irsku. U slovanských národů jejich místo víceméně zastával vodník (viz 3.1 Vodní tvorové), který sice lidožravý nebyl, ale podle tradice věznil duše lapených lidí. I když zmínku o lidožravých koních můžeme najít u Řeků. Tyto koně patřili mytologickému Diomédovi, který jim předhazoval lidské oběti, a nakonec se sám stal jejich potravou.

3.4.4 Ptactvo

Z létajících nadpřirozených zvířat patří mezi nejznámější řečtí Stymfalští ptáci, kteří měli údajně zobáky, pařáty a drápy ze železa. Takové nestvůry sice skotská mytologie nezná, vyskytuje se zde nicméně pták Bobraj, pták neuvěřitelných rozměrů a síly, který se přiživuje na skotu a ovcích z okolních pastvin poblíž močálů, kde sídlí.

Shrnutí

Z této kapitoly vyplývá, že nadpřirozená zvířata, která se vyskytují ve Skotsku, můžeme nalézt s určitými obměnami i na jiných místech v Evropě. Ale v porovnání se zbytkem Evropy není ve Skotsku tolik nadpřirozených zvířat lidožravých, pokud pomineme vodní koně, pro které

³⁸ Vlčková 134.

je lidožravost charakteristická. To však neznamená, že by člověku ve Skotsku nadpřirozená zvířata nebyla vůbec nebezpečná.

3.5 Skřítkci a elfové, trpaslíci, skřeti

Všichni tito tvorové jsou v lidové tradici známi jako plachá, malá a bojácná stvoření, která lidé mezi sebou často zaměňují

3.5.1 Skřítkci a elfové

Skřítkci představovali pro obyvatele severských národů v podstatě hrozbu. Spojovali si je s lákavým, ale o to nebezpečnějším neznámem. : „Tyto pohledné bytosti, které tančí v kruzích na mýtinách za svitu měsíce, jsou mlhaví a nehmatatelní. Jejich krása neodolatelně láká mladé lidi.“³⁹ Ovšem člověk, který se mezi ně připlétl, se jen zřídka vrátil zpět mezi smrtelníky. V tomto ohledu se severské pojetí trochu odlišuje od skotského, kde lidé někdy možnost vysvobodit se ze zajetí skřítků měli, pokud někdo ze světa lidí usiloval o jejich navrácení a splnil veškeré podmínky, nezbytné pro úspěšnou záchranu lapeného člověka.

Ve skotské mytologii v podstatě platí pravidlo, že s výjimkou skřítků, kteří pracují v domácnostech nebo pomáhají na farmách, je lepší si od nich držet odstup, protože bývají často příčinou nějakých nesnází nebo dokonce ohrožují člověka na životě, jako například krvelačný Skřítek s červenou čepicí ze skotské Vysočiny.

V souvislosti se skřítky se můžeme setkat i s elfy⁴⁰. V podstatě mezi nimi není velký rozdíl. Jde pouze o rozdílná pojmenování. Skotští skřítkci neměli rádi, když je lidé zaměňovali s elfy, i když ve Skotsku se tak pravděpodobně po vzoru Vikingů říkalo skřítkům, kteří dosahovali průměrné výšky člověka. „Ve Skandinávii za starých časů se skřítkům

³⁹ Ragache, *Mýty a legendy: Vikingové* 45.

⁴⁰ Tradiční pojetí elfů v ničem nekoresponduje se současnou představou o nich, ovlivněnou dílem J.R.R. Tolkiena.

říkalo elfové a dělili se na světlé elfy a tmavé elfy.“⁴¹ Elfové pro Severoevropany představují duchovní stvoření, kteří nepředstavují hrozbu, pokud se jedná o světlé elfy. Tmaví elfové byli pro Seveřany stejně nebezpeční jako skřítkové ve Skotsku. Oběma se přičítají zlé úmysly, a pokud se s nimi smrtelník potká, většinou se ocitá ve velkém nebezpečí nebo minimálně musí čelit nepříjemnostem. Mezi zlovlná stvoření se tedy odpovídají na severu Evropy počítají elfové z podzemí: „Anglosasové, Norové a Island’ané věřili, že mohou sesílat nemoci a noční můry.“⁴²

3.5.2 Trpaslíci

V severní Evropě se často vyskytují trpaslíci. Na jejich povahy a vzhled se názory různé. Jeden zdroj tvrdí, že byli „nenápadní a bázliví“ a také „někdy žertovali a projevovala se u nich zlomyslnost, ale nebyli schopni žádných špatností a nikdy nikoho nenapadli.“⁴³ Jiní lidé si je sice „nepředstavovali vždy jako malé, ale většinou jako zlé.“⁴⁴ V jednom se ale shodují všechny zdroje; trpaslíky považují za „pány ohně a kovářského umění.“⁴⁵ Trpaslíci byli hrdí na svou neuvěřitelnou zručnost, kterou nesčetněkrát dokázali při výrobě předmětů ze zlata i jiných, obyčejným smrtelníkům nedostupných, látek. Předmětům pak propůjčovali zvláštní vlastnosti a kouzelnou moc.

I skotští skřítkové se mohli pyšnit podobným umem: „...skřítkové-kováři zpracovávali zářivé meče, kalili ostří kouzly a dovednostmi, díky nimž vytvořili kouzelnou zbraň, která nikdy svého majitele nezklamala.“⁴⁶ Existují dokonce případy, kdy takovými schopnostmi obdařili smrtelníka.

⁴¹ K. E. Sullivan, *Scottish Myths & Legends* (Leicester: Brockhampton Press, 1999) 69. „In Scandinavia in olden days the fairy people were called elves, and were divided into light elves and dark elves...“

⁴² *Mytologie: bohové, hrdinové, mýty* 119.

⁴³ Ragache, *Mýty a legendy: Vikingové* 3.

⁴⁴ *Mytologie: bohové, hrdinové, mýty* 119.

⁴⁵ Ragache, *Mýty a legendy: Vikingové* 3.

⁴⁶ Donald MacKenzie, *Scottish Folk-Tales and Legends* (Mineola: Dover Publications, 1997) 114. „...the faery smiths fashioned their bright swords, tempering the blades with charms as well as skill, to make enchanted weapon that would never fail its owner.“

Shrnutí

Podobně jako ve Skotsku vzbuzovali skřítkové „zvenčí“ obavy a naopak ti domácí byli vítanými návštěvníky; v severní Evropě přetrvávalo rozdělení na dobré a zlé podle vzhledu. Ve Skotsku však tuto výhodu, jak poznat skřítky s dobrými úmysly, lidé nemají. Zajímavostí je skutečnost, že jak skřítkům ve Skotsku, tak severoevropským trpaslíkům lidé přisuzovali velkou manuální zručnost, se níž zhotovovali nástroje a předměty obdařené kouzelnou mocí.

3.6 Domácí pomocníci

Tato skupina nadpřirozených postav se těší asi největší oblibě ze všech. Není divu, jedná se o skřítky, kteří mají s lidmi dobré vztahy a jsou jim velmi užiteční, protože se starají o domácnost a hospodářství. Říká se jim buď obecně skřítkci pomocníci nebo se také šotkové, dědové či hospodářčkové.⁴⁷ Jejich přízeň sice nebylo těžké si udržet, ale bylo zapotřebí dodržovat určitá předem stanovená pravidla, která zabraňovala konfliktům. „Muselo se s nimi zacházet opatrně, neboť byli spřízněni s duchy předků a na jejich blahovůli záleželo, zdali bude domácnost vzkvétat.“⁴⁸ Někteří za své služby vyžadovali alespoň malou část úrody, jiní trošku mléka nebo zbytek od večeře, ale například většina skotských skřítků by se v případě jakéhokoli pokusu je odměnit už v domě nikdy neukázala.

I národy severní Evropy znají takové pomocníčky jako Skotové; trolly. Nebydleli sice přímo v domě, jako například skotský Jásám, který do světnice vcházel krbem, ale za své služby se rádi nechali obdarovat: „Malí trollové žili v blízkosti lidských příbytků. Lidé jim přinášeli, stejně jako jiným domácím bytostem, pravidelné oběti, aby si zajistili jejich přízeň.“⁴⁹ Jinak ale měli trollové s jejich skotskými obdobami mnoho věcí společného.

⁴⁷ Váňa 107.

⁴⁸ *Mytologie: bohové, hrdinové, mýty* 105.

⁴⁹ Vlčková 163.

Rozhodně se ale nevyplácelo dožadovat se pomoci od kohokoliv. Ve střední Evropě je velmi dobře známý příběh o skřítkovi Rumpelcimprcampr, jehož rovnocennou obdobou ze skotských nížin je bytost pojmenovaná Whuppity Stoorie. Tihle skřítkové sice nabízeli své služby, ale jako odměnu vždy požadovali něco velmi cenného, nejčastěji dítě matky, které pomáhali spřádat len, uzdravili dobytče a tak podobně.

U Vikingů se můžeme setkat ještě s jedním typem těchto pracovitých skřítků, s Koboldy. Ti si pečlivě vybírali, komu budou pomáhat. „Koboldové byli malé postavy, silní a pracovití, a žili ve stodolách, stájích nebo sýpkách. Usídlovali se však jen v domech, jejichž obyvatelé si to zasloužili.“⁵⁰

Ať už se liší jménem, vzhledem, některých zvyčích nebo povaze, jedno ale mají společné všichni. Svoji práci vykonávají pouze v noci. Ve dne je nikdo nikdy nespatřil.

Shrnutí

V této kapitole byli zmíněni snad nejoblíbenější ze všech nadpřirozených stvoření vůbec. Jedná se o pomocníky, kteří jsou známí v podstatě po celé Evropě a mají stejné rysy. Všude si jich váží a dělají všechno proto, aby s nimi byli skřítkové co nejdéle. Jediným výraznějším rozdílem je pravděpodobně odměna. Tu ve Skotsku vyžadují málokdy a ve většině případů je pro skotské skřítky spíše urážkou a důvodem k odchodu. Oproti tomu například u Slovanů je odměna za provedenou práci povinnou součástí, bez které by se skřítkové brzy odporoučeli.

Pozor si musí dát lidé na to, aby si o službu skřítků sami nežádali, protože za takovou pomoc si skřítkové poručí cenu vyšší, než je člověk ochotný zaplatit.

⁵⁰ Ragache, *Mýty a legendy: Vikingové* 40.

3.7 Duchové

Duchové v drtivě většině případů představují duše zemřelých, které nenalezly na onom světě klid, a tak se vrací do světa smrtelníků. Zjevují se buď v původní podobě, to znamená například ve stejném oblečení, ve kterém jako živí chodívali, nebo jak vypadali v hodině smrti nebo třeba také: „ v podobě stínu, bílé postavy nebo zvířat poblíž hrobů, příbytků, zvláště opuštěných, na mostech, v místech, kde se odehrála nějaká tragédie nebo kde byly zakopány poklady.“⁵¹

Duchové si v podstatě po celé Evropě zachovávají přibližně stejnou podobu, důvody, proč se zjevují, a průvodní projevy zjevení. Ani Skotsko není výjimkou. Duchové jenom tiše stát, hýbat se, nebo nemusí být vůbec vidět. To se pak „...projevují hlasy, hluky, klepáním, řinčením, přemísťováním nebo shazováním předmětů...“⁵²

Za „hodinu duchů“ je obecně považována půlnoc. Někdy se začínají duchové zjevují údajně už po setmění. Zde můžeme vidět zajímavou souvislost se skotskými skřítky, kteří jsou lidem venku v kopcích právě v tuto dobu nejnebezpečnější. U slovanských národů lze k západu slunce a půlnoční hodině přidat ještě poledne, kdy si prý pro zlobivé děti chodí Polednice.

Shrnutí

O podobnosti duchů skotských a duchů v jiných částech Evropy není pochyb. Všude se projevují stejně, zjevují se za podobných okolností, na obdobných místech, mají vesměs i stejné důvody, proč se zjevují a lze je stejným způsobem vrátit na onen svět, odkud přišli, nebo kam se ještě nedostali.

⁵¹ Váňa 138.

⁵² Váňa 139.

4 Skotští nadpřirození tvorové a duchové

Následující text se věnuje popisům a charakteristikám jednotlivých nadpřirozených postav, které se vyskytují ve skotských pohádkách, pověstech a duchařských historkách.

Charakteristika zahrnuje jejich vzhled, chování, obecné i specifické vlastnosti a schopnosti, oblasti působení; fakt, zdali člověku prospěšné nebo mu naopak škodí, dále průvodní jevy, které jsou s nimi a jejich výskytem tradičně spojovány a často považovány za neklamný důkaz jejich přítomnosti. To vše lze vyčíst z mnoha barvitých příběhů, které se o nich po staletí tradují.

4.1 Skotská strašidla

Zásadním „úkolem“ strašidel je budit strach a mást lidi. Strašidla se velmi dobře a ráda baví na úkor svých obětí a dávají jim to tím víc znát, čím více se člověk vyděsí. Jejich podobu popsat vlastně není možné. Mohou se proměnit v cokoliv, nebo nemusí být pod rouškou tmy vůbec vidět, a potom „pracují“ s fantazií pověřivých lidí.

S duchy zemřelých tato skotská strašidla nemají, jak by se někdo mohl domnívat, v podstatě nic společného. Dalo by se říct, že existují svévolně, bez příčiny, a nevíce se jim daří, když se najde hodně lidí, kteří se jich bojí. Strašidlem se může stát překvapivě i domácí skřítek, kterému se stalo nějaké příkoří, a proto si následně vylévá na domácnosti, ve které donedávna pomáhal, všelijakými zlomyslnými kousky. To ovšem patří k těm mírnějším projevům strašidel. Některá z popisovaných působí opravdu hrůzostrašně a ohrožuje člověka na životě. Zajímavé je, že se strašidla povahově liší kraj od kraje. Například strašidla z oblasti Scottish Borders jsou totiž prý „sice děsivá, ale poctivá stvoření...“⁵³

⁵³ Briggs, *A Dictionary of Fairies* 32. „...though formidable, are virtuous creatures...“

Lidé od pradávna dávali jednotlivým strašidlům rozmanitá jména, zde jsou příklady ze Skotska:

4.1.1 Stařík

Strašidlo, které mělo nahánět strach dětem. Prý se do místnosti spouští komínem a zlobivé děti chytá. „...tento druh přízraků je často vidět, když jsou děti hlučné, hádavé nebo bezdůvodně pláčou...“⁵⁴

4.1.2 Stařík ze stodoly

Skřítek, který se objevuje ve stodolách a zabývá se prací na farmě podobně jako skřítkci pomáhající v domácnostech. Mnohokrát projevil také dobrou vůli, když „...mu bylo líto starých lidí, tak za ně mlátil obilí.“⁵⁵

4.1.3 Bubák

Bubákem se ve Skotsku míní jakékoliv strašidlo, které se baví na úkor lidí a umí na sebe vzít libovolnou podobu podle toho, z čeho mají jednotliví lidé strach.

4.1.4 Uchvatitel⁵⁶

Většinou se řadí mezi strašidla, ale mohl by, vzhledem k zákeřnosti projevů a vzhledu, patřit i ke skupině Zloduchů.

⁵⁴ Campbell, *Witchcraft and Second Sight* 187. „...this kind of apparition is frequently seen when children are obstreperous, querulous, or crying without cause...“

⁵⁵ Briggs, *A Dictionary of Fairies* 29. „...took a pity on old men, and threshed for them.“

⁵⁶ Viz Příloha č. 15.

Je to velmi zlomyslná příšera, která odedávna podle lidových tradic neúnavně páchá zlo. Podle vyprávění jde o ducha, který disponuje tělesnou schránkou. Žije v moři, ale vychází i na břeh. V takovém případě jezdí na koni. Někteří se domnívají, že beznohý jezdec i kůň vlastně splývají v jedno obrovské monstrum. Když veliký kůň s jediným rudě planoucím okem otevře svůj velrybí chřtán, vychází z něj horký dech. Supění připomíná dunění hromu. Šlachovité paže Uchvatitele sahají téměř k zemi a sápu se po oběti.

Hlava má lidskou podobu s prasečím rypákem, jenom desetkrát větší, než u člověka. Tělo nepokrývá kůže, a proto je zřetelně vidět stavba jeho svalů s cévami. Jeho dech působí na zvířata i rostliny jako jed. Při honbě za vyhlédnutou obětí řve hlasem síly rozbouřeného moře.

Lidé dávají za vinu této nestvůře mnoho přírodních pohrom a nemocí, mimo jiné zničení úrody obilí plísňemi nebo vichry vanoucími od moře. Jeho vlivu se připočítává také ztráta dobytka, který přepadl přes okraje vysokých pobřežních skalisek, a různé epidemie mezi lidmi i zvířaty.

Za jedinou známou ochranu před řáděním Uchvatitele se považovala čistá voda; za deště jej nikdo na pevnině nikdy nezahlédl. Pokud prchající člověk pokropí kopyta koně vodou z jezírka, nestvůru to zpomalí natolik, aby se člověk mohl zachránit například skokem přes potůček. Za tekoucí vodu se monstrum nedostane.

4.1.5 Lasturokabátník

Patří do skupiny strašidel. Bydlí ve vodě a jeho příchod už dopředu oznamuje chrastění lastur. Lastury a další mořští živočichové pokrývají jeho tělo od hlavy až k patě.

Podle dohovaných zdrojů se objevoval zejména ve starém domě v Gorinberry na břehu řeky Hermitage v Liddesdale (oblast Scottish Borders), kde strašil; například v noci napodoboval zoufalé volání a lidi, kteří se vydali na pomoc, nechal hledat dlouhé hodiny, protože jeho hlas se

ozýval jednou od hor, jednou od řeky. Nakonec se zmateným a obluzeným lidem s chutí vysmál.

4.2 Skřítkové (též hospodářičci)

Většinou se jednalo o domácí skřítky. Nejsou nijak vysokí, mají drobnou postavu a divoký, neupravený vzhled. „Obecně jsou skřítkové-mužičky, i když se občas vyskytují i skřítkové-ženy...“⁵⁷

Za dne se skrývají v temných zákoutích starobylých příbytků a v noci pracují na čemkoliv, co si myslí, že by mohlo být užitečné pro rodinu, které se rozhodl věnovat své služby.

Udržet si jejich přízeň neznamena nechávat jim trošku jídla, nepatrný vzorek úrody nebo nějaké oblečení, za své služby většinou nechtějí vůbec nic a naopak odměna by je spíš z domu vypudila. Na druhou stranu ale nemají rádi, když jsou opomíjeni, to pak dokáží v domě a okolí dát citelně najevo svou nelibost.

Jejich pomoc však nebyla vždy ideální. Když byla hospodyně dlouho do noci vzhůru, aby dokončila rozdělanou práci, kterou nestihla za denního světla, a přizvala si skřítky na pomoc, nemuselo se jí to vyplatit. Hospodyně jim totiž musela chystat jídlo a skřítkové nechtěli jenom přestat s prací, ale ani s jídlem, protože vynikali „nesmírným apetitem.“⁵⁸ Pak bylo zapotřebí dojít za moudrým starcem, který poradil, jakým způsobem je možné takové skřítky odehnat.

4.2.1 Jásám

Tento pilný domácí skřítek vcházel do světnice krbem a choval se velmi přátelsky, až do té doby, než na něj při prohrnování ohně dítětem, které nechtělo jít večer spát, odskočily žhavé oharky. Takovou nehodu si

⁵⁷ Briggs, *A Dictionary of Fairies*, 364. „Brownies are generally male spirits, though there are occasional female brownies...“

⁵⁸ Barbara Ker Wilson, *Scottish Folk-Tales and Legends* (Glasgow: Lang Syne Publishers Ltd, 1984) 115. „enormous appetite.“

bral osobně a hned volal na pomoc svoji strašidelnou matku „s dlouhou, vychrtlou paží a prsty jako klepety.“⁵⁹ Tou se často strašily malé děti, které chtěly být vzhůru dlouho do noci. Pokud malý nezbeda skřítkovi představil pod stejným jménem, jakým se nazval skřítek, a tak když se ho matka zeptala, kdo mu ubližuje, odpověděl: „Jásám,“ a tím bylo neposedné dítě zachráněno. V domě už však skřítek nikdy více nepomáhal.

4.2.2 Zelená panna⁶⁰

Toto stvoření s podobou dívky ze Skotské vysočiny, které patří mezi domácí skřítky, podílející se na pracích na farmách, bývalo oblečené v zeleném. Ve většině případů se jedná opravdu o skřítku v ženské podobě, i když některé zdroje uvádějí, že „...zelené panny byly natolik ženou jako mužem.“ Někdy se pod tímto jménem uvádělo jiné stvoření nazývané Šedou pannou.

4.2.3 Skřítek Urisk⁶¹

Jde o jakousi obdobu Lasturokabátníka, který po většinu roku obýval liduprázdná místa u vodopádů a další opuštěné a hornaté lokality.⁶² Je napůl člověkem a napůl kozlem. V podstatě by se dalo říci, že povahově Urisk patří ke skřítkům, kteří pomáhají v domácnostech. Nevypadá sice jako ostatní skřítkové tohoto druhu, ale protože má k lidem podobně vstřícný přístup (zastává práce na statcích), těší se velké oblibě. „Obzvláště přátelsky se choval k některým jedincům, zejména k ženám. V letním období zůstával na nejvyšších místech jistých kopců; v zimě scházel do níže položených

⁵⁹ Wilson, *Scottish Folk-Tales and Legends* 97. „with long scrawny arm with claw-like fingers.“

⁶⁰ Z anglického překladu Gruagach, tzn. „Dlouhovlasá“

⁶¹ Viz Příloha č. 18.

⁶² John Gregorson Campbell, *Superstitions of the Highlands & Islands of Scotland*. (Charleston: BiblioBazaar LLC, 2008) 195. „lonely and mountainous places.“

oblastí a hledal přístřeší v domech a stodolách...“⁶³ Dokázal však lidi i hodně vystrašit, a to když „...se dožadoval společnosti a v noci provázel poděšené pocestné. Uriskové žijí jako samotářští skřítkové, ale někdy se v určenou dobu setkávají.“⁶⁴ Často je prý bylo možné spatřit nedaleko jezera Katrine nebo u jeskyně ben Venue.

4.2.4 Skřítek Grogan

Tento skřítek byl lidem velmi užitečný, protože se zabýval pracemi na farmách, a tak byl pro velká hospodářství velkým přínosem.

4.3 Skřítkové (též elfové)

Soužití se světem skřítků předpokládá přijetí jejich zvláštních pravidel. Nemají rádi, když se jim děkuje za poskytnutou službu, dále odrazují pak nadávky, spílání a manžel, který se chová hrubě ke své ženě. Preferují čistotu a pořádek, musí se s nimi mluvit zdvořile a uctivě, popřípadě se místo hlasitého vyjádření díky pouze mlčky mírně poklonit. Také je například rozzlobí, když se někdo jejich teritoriu obleče do zelené barvy; tu smí nosit prý jen oni.

Tato stvoření jsou nevypočitatelná, s pochybnými, někdy až škodolibými a zlými úmysly, zejména pokud se rozzuří. Není radno neuposlechnout jejich žádost. Tu svým pištivým hláskem pronášejí celkem zdvořile a někdy se člověk může dočkat i odměny za uposlechnutí. V opačném případě vždy hrozí velmi krutý trest. „Skřítkové byli velmi přátelští k lidem, kteří se těšili jejich přízni, ale stejně zlomyslní k těm, které

⁶³ Donald MacKenzie, *Scottish Folk-Lore and Folk Life - Studies in Race, Culture and Tradition*. (Vancouver: Read Books, 2010) 186. „It was particularly friendly to some individuals and especially females. In the summer season it remained on the highest parts of certain hills; in winter it came down to the down-lying lands and sought shelter in houses and barns...“

⁶⁴ Briggs, *A Dictionary of Fairies* 420. „...would sometimes crave company and follow terrified travellers at night. Urisk lived as solitary fairies, but met together at stated times.“

v oblíbenosti neměli.⁶⁵ Skřítkové jsou považováni za poctivé bytosti, říká se, že dané slovo pokaždé dodrží. Někdy však bývá v úmluvě háček, skřítkové za službu mohou považovat věc, se kterou by se lidé těžko loučili, nebo dokonce dítě.

V příbězích jsou většinou popisováni jako maličci, sotva několik desítek centimetrů vysokí tvorové, ale pravdou je, že nemusí být vždy takoví. „Jednou jsou skřítkové dost malí na to, aby se protáhli klíčovými dírkami, (...) jindy se podobají lidem (...) zatímco o některých se prý říká, že jsou větší než smrtelníci,...“⁶⁶ Rozmanitá velikost skřítků je tedy sice poněkud zavádějící a existovaly pochybnosti, zda se vůbec jedná o tatáž stvoření, ale našlo se vysvětlení: „...skřítkci mají moc zvětšit nebo zmenšit podle libosti.“⁶⁷ Obvykle jsou oblečeni celí v zeleném, s menšími variacemi (například na Hebridách se údajně oblékají do červené). Byly pozorovány i v barvě červenohnědé, ověšení chaluhami mechového odstínu nebo v barvě lišejníku. Někdy mívají na nohách jasně červené punčochy. „Pláště žen skřítků jsou odrbané nebo neupravené a jejich čepice jsou zvláště tvarované nebo pomačkané. Muži (...) nosí modré čapky.“⁶⁸ Ženy nechávají své dlouhé žluté vlasy volně rozpuštěné.

Trojúhelníkové pazourky bývají označovány za zbraně. Říká se, že se jedná o hroty šípů skřítků, také hrubě opracované mosazné sekáčky se pokládají za jejich dílo. Jejich činnost v roklích a srážech se netýká pouze výroby zbraní, s oblibou se zabývají napodobováním činností lidí. Například kolem Beaumontského potoka podle pověr prý straší a vodou obroušené, děrované kamínky a oblázky jsou považovány za šálky a talířky skřítků.

Často si půjčují ze stájí koně, shromažďují se v neviditelných procesích a jedinou známkou jejich přítomnosti je zvonění podkov a cinkání uzd. K ránu je pak slyšet těžký dech vysílených koní, kteří mají rozčuchané a všelijak zamotané hřívý a žíně.

⁶⁵ Briggs, *The Fairies in Tradition and Literature* 25. „Fairies were very friendly to some people whom they favoured but equally mischievous where they took dislike.”

⁶⁶ Campbell, *Superstitions* 9. At one time the elves are small enough to creep through key-holes, (...) at another they resemble mankind (...) while some are even said to be above the size of mortals, ...“

⁶⁷ Campbell, *Superstitions* 10. „...the fairies had the power of making themselves large or small at pleasure...”

⁶⁸ Campbell, *Superstitions* 14. „The coats of Fairy women are shaggy or ruffled and their caps curiously fitted or wrinkled. The men (...) have blue bonnets...”

Pokud se u dobytka objeví náhlá křeč v končetinách způsobená skřítky, zabírá prý tření zasaženého místa modrou stuhou.

Objevují se po západu slunce a někdy až kolem půlnoci. Při svitu měsíce tancují, zpívají a hlasitě se smějí. Při tanci vytvářejí na povrchu kruhy žluté nebo tmavě zelené barvy, ve kterých je velmi nebezpečné se i jenom ocitnout, natož usnout. Jejich nočnímu řádění jsou také připisovány poobracené drny. Před příchodem k takovým místům je doporučeno vykonat určitý obřad, díky němuž se člověk octne v bezpečí před mocí jeho obyvatel – víl a skřítků. V přímém ohrožení je nutné vyslovit modlitbu.

K předmětům, které zaručují ochranu před skřítky, se řadí Bible (z pozdějších dob), dýka, kokrhající kohout. Bible obecně platí za ochranu proti zlému, dýka je potřeba zabodnout do prahu, aby se kouzelné dveře nezavřely (navíc je z kovu, který slouží jako univerzální obrana proti většině nadpřirozených stvoření) a kohoutí kokrhání skřítky tak ročiluje, že ze své říše vypudí každého, kdo kohouta přinesl s sebou. Používala se i moč, kterou se navečer každého čtvrt roku stříkaly veřeje a dobytek. Čarovnou moc proti působení skřítků měly i některé byliny, například úrazník (machovička) nebo třezalka. Mezi neobvyklejší rituály patří například házení kousku sýra do pramenu Cheese Well na hoře Minchmuir, v Peeblesshire před skřítky, kteří svou oběť popadnou a kouzlem ji donutí tancovat s nimi až do naprostého vyčerpání. V tu chvíli člověk ale únavu necítí, je šťastný a úplně zapomíná na okolní svět. Nezřídka lapeného smrtelníka dovedou do svého příbytku. Ten se nachází ve skále nebo v kopci především kuželovitého tvaru. Vzhled kopce je velmi zvláštní:

„Lze ho rozpoznat od okolního prostředí nezvyklou zeleností a zaobleným tvarem. V tomto ohledu to někdy až bije do očí, jaký má téměř kónický tvar a porostlý je tak bohatou zelení, že je zapotřebí podívat se znovu, aby se pozorovatelé ujistili, že není umělý.“⁶⁹

V něm se nachází jeskyně, do které většinou vedou jakési tajné dveře, které se na povel otevrou. Po překročení prahu se dveře s rachotem zavřou a

⁶⁹ Campbell, *Superstitions* 10. „It is known from the surrounding scenery by the peculiarly green appearance and round form. Sometimes in these respects it is very striking, being of so nearly conical a form, and covered with such rich verdure, that a second look is required to satisfy the observers it is not artificial.“

člověk se octne v plné moci těchto stvoření. Místnost bývá krásně čistá, tlumeně osvětlená, se stoly a židlemi nebo pohovkami a občerstvením. V mnoha příbězích se vyskytuje mezi nádobím stříbrný pohár s kouzelnou vlastností. Plní se nápojem podle přání a nikdy se nevyčerpá.

Mezi nesporné zajímavosti patří rozdílný tok času. Jeden den v zemi víl může trvat až sedm let našich pozemských, přičemž „...sedm let je běžnou dobou věznění mezi skřítky...“⁷⁰

Skřítkové mají také moc přemísťovat lidi a předměty. Týká se to zejména nepokřtěných dětí, dospělých, kteří byli zatraceni svými rodiči nebo pány, nebo těch, kteří usnuli po západu slunce pod skalou nebo zeleným kopcem náležejícím nadpřirozeným tvorům nebo se nerozvážně zapojili do nadpřirozených orgií. Při přemísťování z místa na místo, například do své říše nebo před začátkem jejich řádění, skřítkové používají tajné říkadlo. Pokud ho člověk uslyší a zopakuje, přemístí se proti své vůli, kamkoliv se skřítkům zlíbí. Opětovným zvoláním se ale může vrátit zpět na své místo. Tímto způsobem je možné přemísťovat i předměty, které se s hukotem větru vnesou do oblak. Ty už ale zpět získat nelze.

Skřítkové jsou také často obviňováni ze záměny dětí. Za podvržené dítě⁷¹ bylo považováno dítě, které vykazovalo jakékoliv odlišnosti ve vzhledu či chování. Údajně ho bylo možné rozpoznat podle následujících indicií: stvůra pocházející od skřítků například vypila přes noc i velkou nádobu vody, mívala velké zuby, nadměrnou chuť k jídlu, vynikala smyslem pro hudbu a nadáním pro tanec, nezvykle brzy vyspěla nebo měla zvláštního schopnosti, které neodpovídaly danému věku.⁷² Potvrdit změněnou identitu a získat zpátky svého potomka bylo možné sice drastickým, ale zjevně účinným způsobem, jak popisuje vyprávění „Kovář a skřítkci.“⁷³ Vezme se co nejvíce prázdných skořápek od vajíček, které se rozhází po místnosti, kde leží dítě údajně podvržené skřítky. Potom se do těchto skořápek nosí voda. Když jsou plné, musí se člověk tvářit, že jsou velice těžké. Nakonec je se vši vážností rozmístí kolem ohně. V tu chvíli se

⁷⁰ Campbell, *Superstitions* 45 „...seven years is a common period of detention among the Fairies...“

⁷¹ Viz Příloha č. 7.

⁷² Viz Campbell, *Superstitions* 38.

⁷³ Viz „The Smith and the Fairies,“ *Scottish Fairy Tales*. (Edinburgh: Lomond Books, 1998) 325-8.

skřítky podstrčené dítě ozve, prozradí svůj vysoký věk (skřítkům může být až několik set let), a tím se přizná, že ke smrtelníkům nepatří. Po tomto přiznání se rozdělá oheň hned vedle postele nevídaného návštěvníka. Ten se hodí do ohně, a pokud se opravdu jedná o skřítku, nebude volat o pomoc, vyletí střechou ven a zůstane po něm jenom kouř.

Skřítkové mají kromě svých příbytků v kopcích i svoje království, které je za běžných okolností obyčejným lidem nepřístupné, ale za určitých podmínek se svět smrtelníků s královstvím skřítků a víl prolíná a dochází k dramatickým střetům, záměnám, zcizení předmětů i lidí a tak podobně. Říše se nachází se pod zemí, kde si skřítkové ukládají zlato, stříbro a diamanty. Při cestě do Země skřítků se většinou nejprve přijde k rozcestí. K dispozici jsou tři cesty, jedna trnitá, jedna obsypaná květy, třetí vede do Země skřítků. Vede kolem úpatí zarostlého kopce, přes vřesová pole a kapradí, všude kolem se rozhostí naprostá tma, kuň se plaví vodou a letí jako s větrem o závod přes široké černé řeky. Při zběsilé jízdě bývá slyšet hukot mořských vln. Posléze se rozjasní a objeví se zámek s nádhernou zahradou, jehož obyvatelé pořád jenom vesele tančí, loví zvěř a baví se. Den nikdy nekončí, nestále je jakoby těsně před západem slunce.

Smrtelník, který se ocitne v Zemi skřítků, zapomene na všechno, co znal. Pokud se ale napije křišťálově průzračné voňavé vody ze zlaté zvláště tvarované láhve skřítků, najednou spatří všechno kolem sebe tak, jak je to ve skutečnosti. V Zemi skřítků je totiž vlastně všechno jenom zdání – existuje nápoj, který sundá „růžové brýle“ a místo krásné královny se objeví ošklivá stařena, ze zlatem vykládaných závěsů se stávají obyčejné kusy látky, vše kolem potemní, Země skřítků se změní ve vyprahlou písčitou pouštinu, která hraničí s nehybným šedým mořem, odkud vítr žene mlhy mezi černé cypřiše a topoly. Také rytíři a dámy najednou nabudou podoby ožvlých mrtvol, s prázdnými výrazy a smutným pohledem v očích. Místo zářivých zelených oděvů mají kopími probodnutá zrezivělá brnění s krvavými skvrnami, někteří jsou oblečeni v bílých rubáších, někteří se objeví v roztrhaném, promáčeném oblečení nebo s popáleninami. Všichni jsou ustrojeni podle jakési starodávné módy a mají zbraně z dávných časů. Hostina už nenabízí vybrané pochoutky, ale studené maso bez chuti, fazole

a jiné luštěniny a další pokrmy, které pohané v dávných dobách obětovali při obřadech zemřelým.

Podaří-li se někomu uniknout zpět do země smrtelníků, kde si touto kouzelnou vodou opět promne oči, získá na určitou dobu schopnost spatřit zakopané poklady. Vysvobodit se lze například pokřižováním jiným smrtelníkem, který se nezalekne ani hrozeb ani vzhledu zlého trpaslíka, ve kterého ho proměnila Královna skřítků.

4.3.1 Královna skřítků

Zvláštní kapitola je věnována královně celé Země skřítků. Je to překrásná, elegantní dáma vytříbených způsobů, má zářivé modré oči, dlouhé vlasy až na zem a na hlavě nosí korunku z perel. Bývá oděna do nádherných, jasně zelených šatů vyšíváných zlatými ozdobami. S vílami a skřítky jsou často spojováni koně a ani královna není výjimkou: „Jezdí na bělouši s uzdou se zlatými zvonečky.“⁷⁴

Objevuje se znenadání a nelze se jí dotknout, jako by nebyla z masa a kostí. „Jedno z dětí natáhlo ruku po přepychových ozdobách dámy, ale pak řeklo matce, že nic necítilo.“⁷⁵ Mluví pevným melodickým, zpěvným hlasem.

4.4 Zloduchové

Pojmenování této skupiny je „obecně používané označení mnoha duchů, zpravidla zlomyslných a nebezpečných, kteří jsou úzce spjati

⁷⁴ Jarvie Gordon, *Scottish Folk and Fairy Tales* (Harmondsworth: Penguin Books, 1997) 163. „She rides a white horse with a bridle of golden bells.“

⁷⁵ John Francis Campbell, *Popular Tales of the West Highlands* (Edinburgh: R.&R. Clark, 1995) 80. „One of the children put out her hand to get hold of the grand lady’s spangles, but told her mother afterwards that she felt nothing.“

s vodou, jezírky, řekami a někdy mořem.“⁷⁶ Všechna tato stvoření a přízraky však nutně zákeřné a záludné být nemusí, i když se tento název občas přiřazuje k jakémukoliv zlému tvorovi.

4.4.1 Pradlena u brodu

Skotská tradice se zmiňuje o ženě, která pere prádlo na břehu řeky nebo potoka: „...je viděna na břehu potoka nebo řeky, jak pere zakrvavené oděvy těch, kteří brzy zemřou.“⁷⁷ Vždy je oblečena v zeleném a má červené blány mezi prsty u nohou. Nemusí pokaždé ohlašovat něčí smrt: „Na Skotské Vysočině jsou skřítkové, kteří spíše svým rodinám radí a pomáhají než aby nad nimi bědovali.“⁷⁸ Za určitých podmínek může toto zjevení dokonce splnit tři přání.

4.4.2 Hadovec

Tento přízrak je známý strašením v jeskyních a průsmycích.

4.4.3 Plačka

Název tohoto nadpřirozeného stvoření se v překladu blíží významu českého slova plačka. Tento přízrak se chová podobně jako banshee. Pokud hrozí členům klanu, ke kterému náleží, smrt či jiná pohroma, je slyšet její naříkání a bědování ze dna vodopádů na skotské Vysočině.

⁷⁶ Briggs, *A Dictionary of Fairies* 182. „...the generic term for a number of spirits, generally malicious and dangerous, who had a close connection with water, lochs, rivers and sometimes the sea.“

⁷⁷ Briggs, *A Dictionary of Fairies* 20. „...she is seen by the side of a burn or river washing the blood-stained clothes of those about to die.“

⁷⁸ Briggs, *The Fairies in Tradition and Literature* 31. „In the Highlands there are fairies who advise and help their families rather than merely lamenting them.“

4.4.4 Rodová plačka

Toto stvoření velmi teskně naříkalo pokaždé, když se někomu z určitého klanu blížila smrt v boji.

4.4.5 Vírník

Nebezpečný říční skřítek. Podle pověstí se vyskytuje v Glen Cuaich, Inverness-shire.

4.4.6 Šedá panna

Samotářské nadpřirozené stvoření ze Skotské vysočiny. Horní polovina těla je ženská, spodní polovinu tvořilí tělo kozy. Někdy se prý ovšem vyskytuje plně lidské podobě nebo naopak v podobě zvířecí. Má šedou kůži a dlouhé zlaté vlasy. Často byla viděna oblečená v dlouhých, zelených, splývavých šatech, které překrývaly její spodní část těla. Někdy se považuje za napůl vodního skřítek a napůl tvor pozemského, i když v gaelštině znamená pojmenování pro ni doslova vodní skřítek.

Nejčastěji se objevuje u osamělých jezer a řek na skotské Vysočině.

Existuje mnoho názorů na její roli. I když je sice někdy zaměňována za Plačku, „skutečnou Šedou pannou je žena lidského původu, které byla nadpřirozenost propůjčena kouzly.“⁷⁹ Jak se tradice na Vysočině měnily, Šedá panna už nebyla považována pouze za laskavé a ochranné stvoření, ale byly jí přičítány všelijaké zlomyslné kousky. A tak ji o ní začali lidé smýšlet jako o bytosti s rozporuplnými úmysly, která hází kameny na pocestné a zavádí je pryč od správné cesty. V dávnějších příbězích hraje roli jakési uličnické kamarádka dětí na farmách, která si s nimi hrává a pečuje o

⁷⁹ Campbell, *Superstitions* 45. „The true Glaistig is a woman of human race who has been put under enchantments, and to whom a Fairy nature has been given.“

ně v době, kdy matky dojí krávy. Proto bývá úzce spojována s dobyt看em na farmách. Smýšlelo se o ní i jako o pasačce domácího skotu a divoké zvěře v lesích. Pokud lidé chápali její roli jako pomocnice farmářů, pak jí každý večer nalévali do kamene s prohlubní mléko, aby si zachovali její přízeň a zvířectvu se dařilo.

4.4.7 Bahenice

Vodní ženský démon, který obýval jezero Loch Na Fideil, poblíž Gairloch na vysočině. Bahenici tradice popisuje jako „...oživlé spletenčů trávy z močálů a vodních řas.“⁸⁰

4.5 Nadpřirozená zvířata

Živočichů, kterým jsou přičítány rozmanité nadpřirozené schopnosti, existuje ve Skotsku nepřeborné množství.

Můžeme je rozdělit na tzv. svobodná zvířata, která nemají se skřítky a jinými nadpřirozenými tvory co dočinění, nikomu neslouží a chovají se tak, jak jim velí jejich přirozenost. Druhou skupinu tvoří zvířata, která v podstatě patří skřítkům a dalším stvořením z říše pohádek. Buď jim slouží, nebo se dokonce jedná přímo o samotné proměněné víly a skřítky.

Nalézají se mezi nimi jak zcela neškodná stvoření, tak i velmi nebezpečná monstra.

4.5.1 Přízrak Velkouché kočky

„Takto byl pojmenován na Vysočině přízrak všech koček, který se prý zjevoval na závěr krutého obřadu Taghairm.“⁸¹ Během něho aktéři

⁸⁰ Briggs, *A Dictionary of Fairies* 175. „... was a personification of the entangling bog grasses and water weeds.“

zaživa opékali na rožni po čtyři dny a noci velké množství koček. Existuje dokonce i důkaz o přítomnosti přízraku na jedné z orgií: „...když se nakonec objevil, posadil se na kámen... (...) Otisky drápů byly stále patrné.“⁸²

Nezdá se, že by lidem nějak škodila, kromě toho, že jim naháněla velkou hrůzu. Když se objevila, plnila trýznitelům jejich přání, jen aby zastavila utrpení koček.

4.5.2 Nadpřirozená kočka⁸³

Kočkovitá šelma, jejímž domovem je oblast skotské Vysočiny. Velikostí odpovídá rozměrům psa. Její srst je uhlově černá kromě bílé skvrny na hrudi a má velké drápy. Její vzhled se liší podle momentálního rozpoložení, podobně jako to bývá u běžných zvířat, a tak někdy mívala také: „...prohnutý hřbet a zježené chlupy. A to pravděpodobně když se rozzlobila.“⁸⁴

Zdá se, že i když o neobvyklých vlastnostech této velké kočky nelze pochybovat, žádné úzké vazby s dalšími nadpřirozenými tvory nebyly prokázány: „Mnozí zastávají názor, že tyto divoké kočky nemají žádnou spojitost se skřítky a vílami, ale jsou to čarodějnice v přestrojení.“⁸⁵

4.5.3 Pták Bobraj

Obrovský černý pták s dlouhým krkem a s krátkýma blanitýma nohama zakončenými drápy. „Jeho krk byl dlouhý dvě stopy a dva palce,

⁸¹ Briggs, *A Dictionary of Fairies* 23. „The name given in the Highlands to a demon cat said to appear at the end of the ferocious ceremony of taghairm.“

⁸² Briggs, *A Dictionary of Fairies* 23 „...when he finally appeared, perched upon the stone (...) The marks of the claws were still visible.“

⁸³ Viz Příloha č. 10.

⁸⁴ Briggs, *A Dictionary of Fairies* 60. „...an arched back and erected bristles. This probably would be when it was angry.“

⁸⁵ Campbell, *Superstitions* 32. „Many maintain these wild cats have no connection with the Fairies, but are witches in disguise.“

jeho zobák asi sedmnáct palců a zahnutý jako orlí dráp.“⁸⁶ Jeho skřehotání opravdu nahánělo hrůzu, protože znělo jako „...řev rozlíceného býka“⁸⁷ Živí se údajně masem z dobytka a ovcí a lze ho prý spatřit u jezer v oblasti Argyllshire.

4.5.4 Černí psi

O barvitá setkání se psy není ve Skotku nouze. Jejich výčet je obrovský.

Co se týká podstaty černých psů, existují dvě varianty, podle kterých můžeme druhy černých psů roztřídit, a to následovně:⁸⁸ v první řadě se jedná o psí démony, kteří mají schopnost měnit podobu, na druh, který odpovídá všeobecnému popisu černých psů a na třetí, zvláštní druh, který se vyskytuje v určitých oblastech v závislosti na ročním období. Druhá varianta také zahrnuje démony psů, pak však následují psi, kteří jsou vlastně duchy lidí a do poslední skupiny patří duchové psů a další jejich přízraky.

Ani jejich chování a reakce na setkání s člověkem není vždy snadné odhadnout: „Zpravidla jsou nebezpeční, ale někdy pomáhají. Obecně platí, že černí psi jsou velcí a chlupatí, velikosti telete, se žhnoucíma očima.“⁸⁹

4.5.5 Nadpřirozený pes⁹⁰

Přízrak zeleného psa o velikosti telete. Dokáže lovit potichu a byl vídán na Skotské vysočině. Většinou se náhle ohlásí trojím zaštekáním. Říká se o něm, že hlídá bránu do Země skřítků.

⁸⁶ Briggs, *A Dictionary of Fairies* 34. „Its neck was two feet eleven inches long, its bill about seventeen inches long and hooked like eagle’s.“

⁸⁷ Briggs, *A Dictionary of Fairies* 34. „...the roar of an angry bull...“

⁸⁸ Viz Briggs, *British Folk Tales and Legends A Sampler* 115.

⁸⁹ Briggs, *A Dictionary of Fairies* 25. „They are generally dangerous, but sometimes helpful. As a rule, the black dogs are large and shaggy, about the size of a calf, with fiery eyes.“

⁹⁰ Viz Příloha č. 8.

4.5.6 Vodní skot

Vodní skot skřítků na Vysočině, je u lidí celkem oblíbený. Přestože býk z vodního skotu může být agresivní nebo zavést celé stádo do Země skřítků, jejich potomci mají vynikající chovné vlastnosti.

4.5.7 Vodní koně

Ať už se vodní koně nazývají jakkoliv, jedno mají společné – schopnost proměnit se (a velmi toho také při číhání na svou oběť využívají) v koně. Jejich srst a vzhled, stejně jako barva srsti, se různí. Jak už napovídá název této skupiny zvířat s nadpřirozenými schopnostmi, žijí ve vodě. Na souš vycházejí zpravidla lovit.

Vodní kůň

Tento druh vodního koně lze pravděpodobně zařadit mezi nejnebezpečnější ze všech tvorů žijících ve vodě. Vyskytuje se v moři a slaných jezírkách.

Na své oběti číhá hlavně při soumraku. Láká je k sobě zejména na schopnost měnit vzhled: „Je schopný vzít na sebe jakoukoli podobu podle libosti, může vypadat jako stařena, černý havran, nebo liška s vychytralýma očima, svůj vlastní vzhled znovu nabude jen v dostatečné blízkosti, která mu dovolí popadnout a bez milosti spořádat svoji kořist.“⁹¹ Velmi účinná metoda je přeměna v pěkného koně nebo poníka. Ten, kdo se nechá ošálit a pokusí se na něm jet, se přilepí k přilnavé srsti koně a ten se s ním pak rychleji než vítr vrhne do nejhlubších vod, kde ho roztrhá a sežere. Na hladinu vyplavou pouze játra nebo výjimečně plíce. Nemění se však pouze na koně. Tato proměna je určena spíše pro lovení mužů. Pokud vodní kůň

⁹¹ Wilson, *Scottish Folk-Tales and Legends* 104. „He is able to assume any form at will, might appear as an aged woman, a black raven, or perhaps a cunning-eyed fox, only resuming its own shape when it was near enough to seize and mercilessly devour its prey.“

hodlá polapit mladou dívku, používá jiné přestrojení: „Často na sebe bere podobu mladého muže, na jehož pravou podstatu poukazuje písek a lastury ve vlasech.“⁹² Jeho tmavé kudrny mohou být také plné „drobných zelených vláček mořských řas a zrněk z naplavenin“⁹³,“ které se zamotávají do hřebene, když si příjemným projevem, vybranými způsoby a něžnými pohledy okouzlená dívka položí jeho hlavu na klín a pročesává mu vlasy. Pokud se tedy proměnil v mladého muže, vypadal následovně: „vysoký a pohledný, široká ramena, která dávala tušit sílu, působil zvláště, jeho oblečení a vlasy měl tmavé a kapala z nich voda.“⁹⁴ Když byla dívka dostatečně opatrná a pořádně si zvláštního cizince prohlédla, mohla si někdy všimnout i dalších prvků, které naznačovaly, že něco není v pořádku: „Když se natahoval, všimla si dívka, že hoch má koňská kopyta,...“⁹⁵

Poblíž moře nebo jezírka se slanou vodou se tedy vyplatilo dávat si dvojnásob pozor, a pokud přece jenom došlo ke střetu s tímto monstrem, jedinou záchranou představoval potůček nebo říčka, protože přes tekoucí vodu se podobně jako *Uchvatitel* nedostal nebo šikovná lest, která umožní člověku získat čas a v nestřeženém okamžiku uprchnout.

Vodní skřítkci v podobě koně

Tito skřítkové žijí v jezerech nebo řekách a na souši na sebe berou podobu koně. Jako obrana nebo spíše nástroj, kterým lze přinutit vodní skřítky, aby poslouchali rozkazy a přání, slouží jen jeden předmět: „...kouzelná uzda na čas vodního skřítky zotročí.“⁹⁶

Vodní skřítek z jezera Garve

⁹² Briggs, *The Fairies in Tradition and Literature* 154. „It often takes the form of a young man, who can be detected for what he is by the sand and seashells in his hair.“

⁹³ Wilson, *Scottish Folk-Tales and Legends* 106. „fine green strands of weed and grains of silt“

⁹⁴ Wilson, *Scottish Folk-Tales and Legends* 105. „tall and comely, the look of strength on his broad shoulders, appearance was strange, his clothes and hair were dark and dripping with water“

⁹⁵ *O hnědém medvědu ze Zeleného údolí: skotské pohádky, legendy a mudrosloví* 321.

⁹⁶ Briggs, *The Fairies in Tradition and Literature* 84. „...a magic bridle will enslave the kelpie for a time.“

Tento skotský obyvatel chladného jezera Loch Grave žije na dně jezera se svojí ženou a chodívá na pevninu lovit lidi. Loví je tak, že se promění ve statného černého hřebce. Ten, kdo se na něj vyhoupne, nemůže sesednout, i kdyby se snažil sebevíc a je odnesen do hlubokých vod jezera.

Jednomu muži se však za prokázanou službu odměnil. Za to, že mu na dně jezera postavil krb s komínem, aby jim bylo teplo, vrátil ho na břeh bez újmy a ještě mu přislíbil, že on i jeho rodina budou mít už vždycky dostatek ryb.

Vodní kůň Noggle

Tento tvor ze Shetland patří k vodním skřítkům s podobou koně. Od nich se liší zejména tím, že není tak záludný, ale i on láká svou obět', aby si na něj sedla a on se s ní mohl rozběhnout přímo do moře, kde se znovu a znovu potápí. Nakonec však pouze zmizí v podobě modrého plamene.

Od pravého koně ho lze rozpoznat podle zvednutého, do půlkruhu stočeného ocasu.

Vodní kůň Nezbeda

Obdoba vodního skřítku na Shetlandských ostrovech. Je popisován jako velmi pěkný koník, který může být ale nebezpečný, protože „...se snaží vylákat lidi na pojízd'ku a poté se s nimi rozběhne tryskem do moře.“⁹⁷

Vodní kůň Chaluháč

Vodní přízrak z oblasti Shetland a Orkneji. Může na sebe brát jak lidskou podobu, v takovém případě je starcem, tak i podobu koně, který se od skupiny vodních koní Noggle, ke kterým se řadí, liší drsnou srstí se spleť chalu.

⁹⁷ Briggs, *A Dictionary of Fairies* 363. „...endeavours to entice persons to ride on him, and then gallops with them into the sea.

4.6 Obludy

Mezi obludy, které dokáží postrašit i takové, kteří se jen tak něčeho nezaleknou, bývají řazeny „...neuvěřitelně šeredné babizny s očima na neobvyklých místech a chlupy vyrůstající s chřtánu, příšery bez kůže, beztvará monstra...“⁹⁸ a samozřejmě nesmí být opomenuti obři a draci.

4.6.1 *Modrá babizna*⁹⁹

Stařena s modrou tváří, která je spojována se zimou. Je strážkyní lesních zvířat na skotské Vysočině.

4.6.2 *Mlynářka*

Babizna s modrou tváří, která na sebe dokáže brát mnoho podob a je spojována s vodními živly.

4.6.3 *Beztvarec*

Označení ve skotské gaelštině pro jakékoliv noční stvoření či tvora bez konkrétního tvaru.

4.6.4 *Bezhlavé monstrum Coliunn*

Obrovský bezhlavý netvor, který naháněl hrůzu cestovatelům na Macdonaldových ostrovech poblíž sídla klanu Morar. Pokud už se ale blížil

⁹⁸ Viz Briggs, *A Dictionary of Fairies* 132-3.

⁹⁹ Viz Příloha č. 6.

východ slunce, byl člověk v bezpečí, protože podobně jako mnoho dalších přízraků ani tato příšera „...nemohla vystát ranní rozbřesk.“¹⁰⁰

4.6.5 Draci¹⁰¹

Draci se podobají spíše dlouhým hadům pokrytým šupinami. Plivají jed a části těla, odseknuté v boji, mají schopnost opět srůst.

4.6.6 Fachan

Ohavná skupina přízraků na Skotské vysočině s jednou nohou a jednou rukou.

Stlačenec

Skupina nestvůr velkých rozměrů. Jeden ze známých zástupců se nazývá Direach Ghlinn Eitidh. Má jednu nohu a ruku, která trčí z hrudi. Strašivá v soutěsce Glen Etive. Na hlavě mu trčí tvrdé chomáče něčeho, co připomíná vlasy a má jedno oko uprostřed čela.

4.6.7 Obři

Když se řekne obr, vybaví se každému jedinec velikých rozměrů. U těch skotských to platí dvojnásob. Rozměry skotských obrů ale nebyly nijak jednotné. Mohli měřit „pouze“ tři metry nebo se doslova rozpínat několik kilometrů po krajině. Těm větším bývá připisován původ členitosti krajiny, rozmístění balvanů nebo také stavba prastarých monumentů z dávných časů. Ani povahy a vlastnosti nemají stejné. Například se proslýchá, že „...obři

¹⁰⁰ Briggs, *A Dictionary of Fairies* 79. „...could not abide the break of day.“

¹⁰¹ Viz Přílohy č. 1, 2.

z Vysočiny byli mnohem více mazaní...“¹⁰² Pravdou ale zůstává, že málokterí byli s lidmi zadobře. Většinou ničili, co jim přišlo pod ruku nevídanou silou. Ne nadarmo se o říkalo, že: „Když obr právě nejí nebo nespí, musí chodit po kraji, dupat a zplna hrdla řvát.“¹⁰³

Obři měli často i deset a více synů a své oběti lákali do jeskyní, kde je buď zabili a snědli nebo jim dávali různé hádanky a úkoly pod hrozbou smrti. Zastrážit je uměli zejména psi. Zneškodnit nebo zabít je bylo velmi obtížné, protože mohli být nezranitelní. „Jiní obři jsou nezranitelní, protože mají své „duše“ skryté v kameni, vejci, zvířeti nebo rybě, nebo stromu či keři. Aby bylo možné s obrem skoncovat, musí se nalézt a zničit to, v čem je duše ukrytá.“¹⁰⁴

Fomoriáni

„Fomoriáni ze skotské Vysočiny byli druhem obrů, ne tak zlí jako irští démoni.“¹⁰⁵ Lidé se jich při setkání často zalekli, ale nakonec zjistili, že jim v podstatě nic nehrozí.

Jeskynní muž

Obludný obr z Vnějších Hebrid, který ale lidem vůbec nebezpečný nebyl: „...obr a opravdový hrdina, muž nejenom obrovských rozměrů, ale i nezměrné váženosti (...) Vztáhnout ruku na obyčejného člověka by považoval za nedůstojné.“¹⁰⁶ Patřil tedy k jednomu z toho malého počtu obrů, kterého se lidé nemuseli obávat a naopak k němu mohli přijít požádat o pomoc nebo radu.

¹⁰² Briggs, *The Folk Tales and Legends* 190. „...the Highland giants were much more astute...“

¹⁰³ Lenka Němečková, *Scottish Tales* (Praha: Garamond, 2000) 139.

¹⁰⁴ MacKenzie, *Scottish Folk-Lore* 113. „Other giants are invulnerable against wounds, having their „souls“ concealed in a stone, an egg, an animal or fish, or in a tree or a bush. The „soul body“ must be discovered and destroyed so that an end may be made of the giant.“

¹⁰⁵ Briggs, *A Dictionary of Fairies* 179. „The Highland Fomorians were a race of giants, less evil than the Irish demons.“

¹⁰⁶ MacKenzie, *Scottish Folk-Lore* 113. „...a giant and real hero, a man not only of great size but great dignity (...) He would scorn to lay hand on a common man.“

4.6.8 Mořský kmet

Tato nestvůra má tolik očí, že se je ještě nikdy nikomu nepodařilo spočítat. Obývá moře u Shetland a strach z ní mají tedy zejména námořníci.

4.6.9 Vlčí muž

Vlčí muž měl lidské tělo a vlčí hlavu. I když právě jeho vzhled naháněl lidem největší strach, byl to prý údajně velmi mírumilovný obyvatel skalnatých oblastí a chodíval rád rybařit.

4.6.10 Lochnesská příšera

Jak už název napovídá, toto vodní monstrum údajně žije v jezeře Loch Ness. Existuje mnoho očitých svědků, kteří ji viděli, jak se vynořuje nad hladinu „s obrovským řevem a široce rozevřenou tlamou.“¹⁰⁷ To je ovšem jedno z těch dramatičtějších svědectví. Mnohem častější jsou ty, které vyprávějí o jakémsi živočichu, který se objeví nad hladinou jezera a zase mizí.

4.7 Humanoidi žijící ve vodě

Tato vodní stvoření by se také mohla nazývat lidmi z moře, protože jejich podoba připomíná vzhled lidí. Postavou se tedy od lidí příliš neliší. Mají dvě nohy a dvě ruce s prsty. Od obyčejných smrtelníků je lze rozpoznat podle některých detailů a dalších zvláštností. Mohou mít například jiné, pro lidi neobvyklé, zbarvení a vzhled kůže, vlasů nebo očí,

¹⁰⁷ Richard Ellis, *Monsters of the Sea* (Praha: Volvox Globator, 2000) 26.

jinou strukturu končetin, blány mezi prsty, nadměrnou váhu a výšku, drápy nebo ocas.

Na souši se pohybují buď jako lidé nebo také v podobě zvířete, nejčastěji velkého tuleně.

4.7.1 Tulení lidé

Tito mořští obyvatelé žijí hluboko v moři v jeskynních domech na hranicích Země pod vlnami. Velmi rádi zpívají, tančí na vlnách, házejí nad hlavy lístečky bílé pěny a ovinují se perličkami z vodní tříště. Když zaslechnou někoho na pláži hrát na harfu nebo na dudy, s oblibou naslouchají. Mluví svým vlastním jazykem, ale rozumějí i řeči lidí.

Pokud se vydají na břeh, berou na sebe často lidskou podobu, muže nebo ženy. Ve své lidské podobě mají šedou kůži a připomínají tuleně. Jejich oči jsou černé jako noc a vlny proměňují v tmavé koně s šedou hřívou. Pak se prohánějí jako vítr po horách a vřesovištích. Říká se o nich, že se oblékají do strakaté tulení kůže, „...aby mohli projít vodou, a pak se na té naší zemi nadýchat vzduchu.“¹⁰⁸

Na okraji rozsáhlého hnědého a zlatého mořského lesa mají domy postavené jako z bělostné pěny. Břeh pokrytý zářivým mořským mechem krásnější než travnatá zeleň. Je zde i palác, do kterého vedou velké klenuté dveře, které jsou z růžového korálu a často bývají zdobené lasturami. Stěny přijímacího sálu jsou z perleti, blyští se na nich zrcadla a podlahu tvoří jemný žlutý mořský písek.

Když lidé nevědomky někoho z nich zraní, i třeba samotného krále, jsou mořští lidé velmi smutní a pláčou. Pokud je ale člověk, většinou lovec tuleňů, který zranění způsobil, ochotný pomoci zraněného uzdravit, jsou zase veselí a odmění se mu perlami nebo zlatem. Lovec však musí slíbit, že už tuleně nikdy lovit nebude.

¹⁰⁸ Němečková 27.

4.7.2 Roané

Jsou mírnější než tulení lidé a říká se jim tak na západě skotské Vysočiny.

4.7.3 Modří lidé z Minch¹⁰⁹

Přízraky žijící v klanech v jeskyních pod hladinou průlivu Minch mezi ostrovem Shiant a pásmem ostrovů Vnějších Hebrid. Jejich činnosti se přičítají ztroskotání lodí. Žijí v klanech stejně jako jejich suchozemští sousedé. Podle pověstí patří mezi padlé anděly.

Jeho příslušníci snaží se topit námořníky a dokáží vyvolat bouře, které potápějí lodi.

4.7.4 Mořské panny

Výskyt mořských panen je nejvíce spojován s oblastí Vnějších Hebrid, Orknejí a dalších ostrůvků severního Skotska.

Oplývají prý neuvěřitelnou krásou a melodickým hlasem, který je často slyšet, když si pročesávají dlouhé vlasy s měděným leskem a zpívají o svém půvabu. Přitom sedí na osamělé skále a zhlíží se ve stříbrném zrcadle. Spodní část těla tvoří rybí ocas. Za měsíčních nocí někdy svlékají rybí šupiny, obléknou se do šatů odstínů moře a tančí.

Pokud se jim jejich šupinatá kůže vezme a schová z jejich dosahu, nemají na vybranou a musí zůstat mezi lidmi. Jakmile se k ní však dostanou zpátky, vrací se ke svým lidem do moře, i když už jsou třeba vdané za člověka a mají děti. Na své blízké ale nezapomínají a na moři je při plavbě ochraňují.

¹⁰⁹ Viz Příloha č. 4.

Vidět je, bylo často vykládáno jako velmi špatné znamení a signalizace bouří nebo neklidného moře. Svým zpěvem lákají lidi do vody, aby jim vzali duši a snědli jejich těla.

O mořských pannách se traduje mnoho příběhů a vyprávění už po staletí. Mnoho stvoření obývajících moře bylo považováno za mořské panny a různé přírodní katastrofy a úkazy jsou připisovány právě jim. Mořské panny však nebyly viděny pouze na moři nebo jeho okolí. Obývají prý i řeky, hluboké tůně nebo vodopády.

Pokud došlo ke spojení se smrtelníky, jejich děti disponovaly nějakými nadpřirozenými schopnostmi.

Jejich povahy jsou popisovány jako velmi nevyzpytatelné a je ošidné si s nimi cokoli začínat. V některých vyprávěních jsou sice zmínky o tom, že splnily i přání, ale stále byla cena za takovou „službu“ vysoká.

Bránit se proti nim lze jako u mnohých jiných nadpřirozených stvoření předmětem ze železa.

Mořská panna plnící přání

Mořská panna s dolní částí těla v podobě ocasu lososa. Objevuje se u břehů skotské vysočiny a je lidem velmi nebezpečná. Pokud se ji ale podaří zajmout, splní tři přání.

4.7.5 Mořští muži

U mořských mužů nelze v podstatě najít téměř žádnou dobrou vlastnost. Jedině tu, že chránili mořské panny před lidským vlivem nebo je mstili. Byli to zuřivci, u kterých se projevoval sklon ke kanibalismu, pokud jim někdo nepřichystal něco k jídlu.

4.10 Duchové, přízraky a zjevení

Duchové a strašidla ve skotských historkách s sebou obvykle nesou příběh nějakého skutečného člověka, který se za života něčím buď velmi trápil, spáchal nějaký zločin nebo jeho život vyhasl za velmi krutých a nelidských okolností. Proto mohou být duchové rozděleni do skupin podle toho, co je vlastně příčinou jejich zjevování.

První skupinou jsou duchové lidí, kteří za svého života prožili nějaké velké utrpení. Do druhé skupiny duchů jsou zařazeni ti, na kterých byla spáchána velká křivda, ať už je někdo za života například připravil neprávem o majetek nebo byli krutě potrestáni za čin, který nespáchali. Za křivdu ovšem mohlo být považováno i nepatřičné nakládání z tělem zesnulého: „Už od dávných časů se mělo za to, že nepohřbené tělo se zjevuje a požaduje tak náležitý pohřební obřad.“¹¹⁰ Dalo by se říci, že tato skupina je nejpočetnější. Třetí skupina duchů patří lidem, kteří spáchali zločin. Naopak do čtvrté skupiny jsou řazeni duchové, kteří se vrací mezi živé, aby oplatili dobrý skutek nebo službu osobě, která je pro ně za života vykonala nebo se prostě jenom zjevují, aniž by cokoli po lidech požadovali.

Skotští duchové se vyskytují v podstatě kdekoli a nemusí to být pouze starobylé stavení nebo odlehlá pustina: „Všechny hrady a pevnosti mají svá sklepení a zdá se, že v určité době, měla většina z nich i své duchy.“¹¹¹ V následujících řádcích uvádím konkrétní příklady jako zástupce jednotlivých skupin. Po kapitolách s rozmanitými duchy je zařazený všeobecně známý jev, blikající světélka, která se označují jako Bludičky.

4.10.1 *Duch z opuštěného domu v Grampianských horách.*

Tento duch se zjevil o půlnoci Dr. Gilgert Rulovi, kazateli a rektoru univerzity v Edinburku (1690-1670) a byl velmi neodbytný. Následoval Dr. Rula, kamkoliv šel. Zmizel až po té, co se spolu dostali na určité místo

¹¹⁰ Briggs, *British Folk Tales and Legends* 169. „From the earliest times it has been thought that an unburied corpse will walk, demanding proper burial rites.“

¹¹¹ Robertson 54.

u domu, kde následující den ráno objevil otevřenou jámu s kostrou zavražděného muže. Duch se po plamenném kázání Dr. Rule, při kterém se viník přiznal, už více neobjevil.

4.10.2 Duchové z uličky Mary Kingové a z Tranentu

Podle vyprávění se tito duchové v jednom z domů v uličce Mary Kingové objevovali již před příchodem manželů Coltheartových, ale od roku 1685, kdy se do domu manželé přestěhovali, se nějakou dobu zjevovali intenzivně. Potom byl až do smrti pana Colhearta klid.

Duchové vypadali následovně: vznášející se přízrak uťaté hlavy se strašidelným pohledem, dítě, které se rovněž vznášelo ve vzduchu a jakoby si chtělo potřást rukou a přízrak psa, kočky a nespočet dalších velmi podivných stvoření, která zaplnila úplně celý dům. Celou tuto scénu doprovázelo útrpné naříkání jakéhosi mužského hlasu. Nakonec jakoby mávnutím proutku všechny přízraky zmizely a zvuky ustaly. Neprojevovali se nepřátelsky, pouze se v domě vyskytovali.

V hodině smrti pana Colhearta se jeho dobrému příteli, právnímu zástupci, který bydlel v Tranentu, deset mil od Edinburku, zjevil oblak, který nabyl podoby pana Colhearta.

4.10.3 Duch, který si vybíjel vztek na dvoupencových lahvích

Duch měl ženskou podobu a rušil manžele Bellovy. Navíc si prý vybíjel vztek na dvoupencových lahvích. Tato zpráva byla uveřejněna v edinburských novinách Newcastle Courant 28. července 1742. Nic bližšího však popsáno nebylo.

4.10.4 Duch Biblické země

Duch ženy středního věku, která byla zavražděna na schodišti horního bytu v domě zvaném Biblická země v Edinburku, se v noci často v těchto místech zjevoval. Byla oblečena do staromódních šatů ze skotské vlny a na hlavě měla bílý čepec.

4.10.5 Duch bezhlavé ženy

Před více jak dvěma sty lety se v suterénní místnosti starobylého panského sídla Wrychtishousis v Gillespie každou noc zjevovala bezhlavá žena s dítětem v náručí. Kromě své přítomnosti, kdy několikrát za sebou vždy pomalu a mlčky vyšla ze skříně, došla na druhou stranu pokoje a zase do skříně zašla, ničím jiným nerušila. Byla oblečena v bílém. Nejprve ji viděl pouze černošský sluha Tom, kterému to nikdo nevěřil, a později i noví majitelé domu.

Nakonec při přestavbě domu vyšlo najevo, že v tom domě byla zabita manželka s dítětem zámožného majitele Wrychtishousis. Zabil je majitelův mladší bratr kvůli dědictví. Kvůli neuměle vyrobené, krátké rakvi jí usekl hlavu a zakopal pod skříň, ze které pak duch vycházel.

4.10.6 Duch Jane Verneltové

Duch byl po několik let vídán, jak kráčí po edinburské George Street a vchází přímo do lékárny. „Měla na sobě kabát s vysokým límcem s výložkami z modrého sametu a s bohatě nabíranými rukávy a kolem pasu volně uvázanou šerpu z modrého sametu. Její klobouček, posazený našikmo, byl ozdoben dvěma bohatými péry.“¹¹² Jako duch procházela mezi lidmi i

¹¹² Alan J. Wilson, Des Brogan, Frank McGrail. *Edinburské duchařské historky* (Praha: Mladá fronta, 2008) 61.

skrze ně. Někteří z nich se zachvěli jakoby mrazem. Běžně ji vidět nebylo, pouze lidem se zvláštními schopnostmi.

4.10.7 *Duch Černého jezdce*

Tento duch se zjevoval těsně před svítáním v okolí potoka v Dalarranu. Jezdec seděl na velkém, černém koni byl „...opravdový obr, s hezkým obličejem, černými vlasy a oděný v černém brnění; na hlavě měl přilbu s pery a vezl si veliký meč.“¹¹³ Tvářil se zasmušile a okolí si nevšímal. Říká se, že by se mohlo jednat o krále Dánů, který zde našel smrt. Ať už to bylo jakkoliv, po odkrytí jeho hrobu už prý spatřen nebyl.

4.10.8 *Duch zemana Buckholma*

Duch zemana Buckholma, byl za svého života neuvěřitelně krutý ke svým blízkým i poddaným; surově je bil a týral. Nakonec ho roztrhali jeho vlastní psi a podle pověsti se jeho duch prohání kolem věže na svahu kopce Buckholm nad městem Galashiels a lidé z okolí slýchávají pekelný řev jeho smečky, „trysk koňských kopyt, štěkot nepozemských psů a vyděšené volání muže štvaného k smrti.“¹¹⁴

4.10.9 *Duchové na hradě Sanquhar v Dumfriesshiru*

Na zřícenině hradu Sanquhar v Dumfriesshiru straší duchové hned dva, muž a žena. Oba pocházejí pravděpodobně z dávných časů. Duch muže byl údajně identifikován jako John Wilson, který byl neprávem oběšen a upozorňoval na sebe sténáním v .

¹¹³ *O hnědém medvědu ze Zeleného údolí: skotské pohádky, legendy a mudrosloví* 271.

¹¹⁴ Robertson 52.

Druhý duch je přízrak překrásné dívky, který se objevuje ve většině případů, pokud hrozí rodině Crichtonů nějaké problémy. Prý byla zavražděna jedním z lordů Sanquharů.

4.10.10 *Duch mlynáře Dunty Porteouse*

Dalším duchem v oblasti Dumfriesshiru, tentokrát v troskách Spedlins Tower, poblíž města Lockerbie, je duch mlynáře, který zemřel hladu ve sklepení: „Mlynář byl před svou smrtí tak zoufalý, že se pokusil sníst část své vlastní ruky.“¹¹⁵ Od 60. let 20. století už ho prý nikdo neslyšel, ani neviděl. Možná se tedy duchovi nakonec přece jenom podařilo ze sklepení uprchnout. Do té doby ale i přes veškeré snahy o vymítání duchů se z věže ozýval příšerný jekot, zpoza dveří vedoucích do sklepení se ozývaly podivné zvuky a z větvíček prostrčených klíčovou dírkou cosi ve vteřině ohlodalo všechnu kůru.

4.10.11 *Pohřební průvody*

Na skotských ostrovech a na Vysočině byla v noci pocestnými spatřena procesí mířící na hřbitovy. „Během uplynulých let došlo doslova ke stovkám podobných setkání.“¹¹⁶ Doporučuje se prý chodit spíše než po prostředku cesty po jejím okraji, aby se člověk do takového průvodu nepřípletl. Zajímavé je, že někdy ho z celé skupinky lidí vidí pouze někdo. Byly zaznamenány i případy, kdy některý z pocestných viděl v pohřebním průvodu sám sebe a za několik dní poté v takovém kráčel.

¹¹⁵ Robertson 57.

¹¹⁶ Robertson 62.

4.10.12 *Duch z ostrova Lewis*

Tento duch zjevil jako bledá postava ve velice starobylých šatech jednomu povozníkovi na ostrově Lewis. Poté, co se přiznal ke svému hrůznému činu, který ještě jako živý spáchal, zmizel.

4.10.13 *Duch za balvanem*

Jižně od Stornoway, u silnice, kde se na úpatí kopce nad potokem nachází bílý balvan, se prochází duch chlapce. Ten byl při rvačce se spolužákem zabit kamenem. Duch nedal vrahovi pokoj, dokud se nepřiznal.

4.10.14 *Duch záhadné dámy*

Na silnici vedoucí v západní Galloway se povozníkovi objevil duch bíle oblečené dámy, která se snažila vůz zastavit. Povozníkovi se sice podařilo ujet, ale duch se objevil znova a posadil se přímo za povozníka, jako by ho chtěl obejmout. Povozníkovi se ale ducha podařilo setřást, protože mu řekl, ať přijde navečer dalšího dne k jeho domu. Povozník si na ducha ale připravil lest. Když totiž nadešel čas a duch se objevil u okna, povozník místo toho, aby se jakoby na uvítanou vyklonil ven, podal duchovi koňskou lebku a ten „se vrhl dopředu a kousl do toho, co pokládal za povozníkovu tvář tak silně, že odlomil skoro polovinu lebky.“ Pak už se duch nikdy více neobjevil.

4.10.15 *Duch žluté opice*

Za naprosto unikátní přízrak může být považováno zjevení žluté opice na hradě Drumlanring. Původ tohoto ducha je nejasný. Šlechta občas

chovala exotická zvířata a duch této opice je pravděpodobně pozůstatkem jednoho z nich.

4.10.16 Barevná paní

Přízrakům žen, které se zjevují oblečeny vždy jednobarevně se často říká „barevná paní.“ Jejich roucha existují v celé barevné škále, od bílé až po černou. Ve Skotsku se však nejčastěji vyskytují v barvě zelené. Objevují se nejenom na hradech a zámcích, jak je to například zvykem v České republice, ale byly spatřeny i ve starobylých domech. Motivy příběhů, které jsou o nich vyprávěny se často opakují (sebevražda z nešťastné lásky, nenaplněná láska, vražda ze žárlivosti,...), stejně jako projevy těchto duchů.

Vyprávění je tolik, že by si zasloužila samostatné zpracování a vydala by na celou práci zaměřenou pouze na ně, proto zde uvedu alespoň několik z těch nejznámějších¹¹⁷.

Zelená paní

Jak už bylo řečeno, paní oblečených do zeleného bylo viděno nespočet. Jedna z nich se vyskytuje na hradě Balgonie. Objevuje na zámeckých schodech. Traduje se, že je duchem někoho z rodu Lundiových, majitelů tohoto hradu. Spolu s ní tu bývá viděna i Bílá paní. Další se zjevuje na hradě Wemyss Castle, na hradě Crathes, na věži v Ackergillu a tak dále.

Zelená dáma z Morningside

Dáma v zelené róbě byla lady Elphinstoneová, kterou ze žárlivosti zabil její manžel. Zjevovaná postava působila velmi skutečně, byla velice zarmoucená, žalostně lomila rukama. Vrhala se na postel v pokoji, kde její milý, plukovník Elphinstone, položil její mrtvé tělo. Na otázky pokládané neodpovídala. Zjevení trvalo vždy kolem pěti minut, pak zmizela. Vracela

¹¹⁷ Viz Briggs, *The Folk-Tales* 169.

se prý k lůžku každou hodinu, smutně se na něj podívala a zase zmizela. Nakonec s ní do pokoje vběhla i postava muže, jejího manžela a otce milovaného plukovníka, sira Thomase, který ji s obviněním bodl přímo do srdce. Tato scéna se opakovala několikrát.

Po zaříkávání se strašící postavy objevily a bylo možné s nimi komunikovat. Duch dámy v zeleném, lady Elphistoneové, si přál, aby tělo bylo pohřbeno jinde než sir Thomas, jeho duch s tím souhlasil, a když tak bylo učiněno, už se duchové nezjevovali.

Růžová paní

Se zelenou paní se prý na hradě Ballinalloch zjevuje ještě duch tak zvané Růžové paní.

Dáma v černém

Byl to přízrak vysoké ženy oblečené do černých, starobyle vypadajících šatů se širokou sukní a černým závojem, který v noci vystrašil švagra paní Gordonové, když ho zahlédl, jak se vznáší v alkovně jejího starého domu v Chessel's Court Úplnější obrázek poskytuje svědectví paní Gordonové, která: „...často slýchala za domovními dveřmi těžké oddychování, jako by se tam někdo zastavil po namáhavém výstupu do schodů.“¹¹⁸ Za dveřmi však nikdy v tu dobu nikdo spatřen nebyl.

4.10.17 Bludičky a Tarani

Po celé Británii existuje mnoho regionálních variant. V podstatě by se dalo říci, že co kraj to trochu jiné pojmenování. V Skotsku existují názvy dva. Na severovýchodě Skotska se vžil název Tarani a v nížinách Ohníčky.

¹¹⁸ Wilson, *Edinburské duchařské historky* 52.

Jedná se prý o duše nepokřtěných dětí, nebo také duší, které se nedostaly ani do nebe, ani do pekla, a tak bloudí někde mezi nimi. Často se o nich říká, že tak budou bloudit až do Soudného dne.

Jsou to záhadná světélka zelené, namodralé nebo červené barvy, které se po setmění zjevují pocestným, odvádějí je ze správné cesty a lákají je do bažin, močálů nebo rozmanitých nebezpečných situací. Zejména právě ve Skotsku jsou považovány za velmi nebezpečné; jsou jim přičítána mnohá potopení lodí, jejímž kapitánům ukázala nesprávný břeh plný útesů a tak podobně. Někdy jsou však označovány za strážce pokladu a dostatečně odvážné k pokladu zavedou.

Tarani jsou, jak už je uvedeno výše, Bludičky v severovýchodním Skotsku a jejich původ je stejný. Jedná o „...duše děťátek, které zemřely bez křtu...“¹¹⁹

Od obecné charakteristiky bludiček se tato světélka liší tím, že nebyla člověka tak nebezpečná. Bylo je možné zahlédnout v lese nebo tajemných zákoutích, jak naříkají nad svým osudem. Pokud byl někdo dostatečně odvážný a pojmenoval je, mohly se po dlouhém čekání dostat do nebe.

4.11 Vodní přízraky, démoni a duchové

4.11.1 Dracény

Jedná se o druh vodních nadpřirozených přízraků. V podstatě jsou to duchové, kteří lákají ženy a děti do svých hlubin, aby jim sloužily. Ženy se stávají chůvami ratolestí těchto vodních obyvatel a po sedmi letech služby se mohou podívat zpět na zem.

Zmocní se jich tak, že se přes nebohé oběti přeženou na povrchu hladiny v podobě zlatých prstenců nebo pohárů. Za všechny nalezené

¹¹⁹ Briggs, *A Dictionary of Fairies* 389. „...the spirits of babies who have died without baptism...“

předměty by se mělo poděkovat a požehnat jim, protože se obecně předpokládá, že se jedná o nástrahu nějakého nepřítele. Když se nalezenému předmětu požehná nebo se za něj náležitě poděkuje, zlomí jeho kouzelná moc. Výčet je rozmanitý. Od dřevěného talíře nebo poháru plovoucím po hladině, až po těžké kladivo ležící na břehu.

Zajímavostí je, že pokud se lapené ženě před návratem na zemi podaří dotknout se hadího slizu, získává dar rozpoznat vodní obyvatele mezi lidmi. O tuto schopnost ovšem přichází, když se jí dotkne její přízračná paní.

Příběhy o Dracénách se v různých částech Skotska na sebe podobají. Liší se například pouze místem dějiště a tak podobně:

„...tento příběh je téměř všemi částmi běžný na Vysočině a skotských nížinách, pouze s jednou odlišností, a to záměnou skřítků Dracénami a jeskyni na kopci za řeku.“¹²⁰

4.11.2 Duch oceánu

Tento duch oceánu je spojen s ostrovem Lewis. Zajímavostí je, že až do konce 18. století mu lidé přinášeli oběti. Při nich lidé prosili, aby měli dostatek darů moře, zejména chaluh a dalších mořských řas na úrodnou půdu.

4.11.3 Vodní přízraky

Jedná se o skupinu ve vodě žijících duchů. Zjevovali jako kostnatá, vrásčitá žena vyššího věku, která se vynořila z řeky „...před vyděšeným pocestným (...) a ukázala na něj svým hubeným prstem, jako by se mu posmívala nebo ho k sobě kynutím vábila...“¹²¹ Uposlechnout ji ale bývalo osudné, protože než se dotýčný nadál, „...skřet ho popadl a vtáhl doprostřed

¹²⁰ Scott 135. „...this story, almost in all its parts, is current both in the Highlands and Lowlands of Scotland, with no other variation than the substitution of Fairies for Dracae, and the cavern of a hill for that of a river.

¹²¹ Briggs, *A Dictionary of Fairies* 429. „...before the terrified traveller (...) and she point at him, as in derision, with her skinny finger, or to beckon him invitingly on...“

proudu, kde zahynul.“¹²² Věrohodnost vyprávění o setkáních s těmito druhy přízraků je poněkud nalomena tím, že „...tito vodní démoni se zpravidla objevovali, když se lidé vraceli odněkud v opilém stavu.“¹²³

4.11.4 Netvor

Tato nestvůra je považována za ducha zavražděného nedaleko Skye, který nemůže najít klid, a proto je jeho řev a skučení slyšet na velké vzdálenosti.

4.11.5 Něžná Annis

O tomto skřítkovi se příliš neví, ale vypráví se o něm, že způsobil v jistě době vichřice Cromartské zátocy.

4.11.6 Přadlena

Přadlena je nadpřirozeným stvořením, které se vyskytuje na Hebridách. Jejím živlem je voda a zároveň hlídá, aby si všechny ženy, které předou ke své práci pěkně zpívaly. Falešné tóny nebo mlčení trestá.

4.11.7 Chlupatec

Tato vodní příšera je vlastně příbuzná s Uriskem, ale svým chováním má blíže ke Zloduchům. Jejím domovem je oblast Perthshire.

¹²² Briggs, *A Dictionary of Fairies* 429. „...he was seized by the goblin and dragged into the middle of the current, where he perished.“

¹²³ Briggs, *A Dictionary of Fairies* 429. „...these water-demons generally appeared when people were on their way home from a drinking bout.“

4.11.8 Mokronožka

Vodní skřítek, který se objevoval v jezírku nedaleko Pitlochry. Byl velmi nešťastný, protože neměl žádné jméno. Jednou se ale z hospody vracel nějaký farmář a pojmenoval ho. Od té doby už kolemjdoucí nestraší.

4.12 Krvelační skřeti a upíři z Vysočiny a přilehlých oblastí

4.12.1 Upíří žena

Velmi nebezpečný upír v podobě ženy, který straší na skotské vysočině. „Toto slovo ze skotské Vysočiny je stejné jako *bánší* a znamená „nadpřirozená žena,“ ale obecně se vztahuje na druh sukuby,“¹²⁴ velmi nebezpečné a zlé.“¹²⁵ Objevoval se za tmy, často ve skupinách, kde v podobě žen předstírali, že budou dělat společnost mužům, kteří trávili noc v divočině, a pak jim vysáli z těla všechnu krev do poslední kapky. Zachránit se mohl jenom ten, kdo měl poblíž nějaký železný předmět a vydržel se jím bránit až do rána. K předmětům ze železa měli totiž tito upíři velký odpor, a tak se k němu nemohli ani přiblížit. Se svítáním tito démoni, podobně jako mnoho dalších nadpřirozených tvorů, mizí.

¹²⁴ Démon, často v ženské podobě, který souloží se spícími muži. Může tím vyčerpat člověka dokonce až k smrti.

¹²⁵ Briggs, *A Dictionary of Fairies* 16. „This Highland word is the same as banshee, and means „fairy woman,“ but it is generally employed to mean a kind of succubus, very dangerous and evil.“

4.12.2 Dunteři a takzvaní Powries

Tyto stvůry se podobají Skřetům s červenou čepicí. Straší na starých strážních věžích skotské správní oblasti Scottish Borders. Jsou považovány za vzpomínku na oběti jejich zakládání. Někdy se jim říká Powries.

4.12.3 Skřet s červenou čepicí¹²⁶

Strach nahánějící skřítek, který je velmi nebezpečný. Nosí červený čepce, který si prý namáčí v krvi svých obětí a ještě nikdy nebyl spatřen, aby rudá barva nebyla jasně červená, jako by byla čerstvá.

Má vrásčité vousy zarostlý obličej, ze kterého číhavě hledí rudě žhnoucí oči, malou postavu a ostré drápy, kterými rozsápe svoji oběť. Někdy útočí i kopím. Existují dokonce případy, kdy na pocestné svalili balvany. Možnosti, jak přežít ve zdraví setkání s tímto krvelačným obyvatelem starých zřícenin strážních věží a hradů, kde byly spáchány nějaké zlé skutky, jsou dvě: „Lidská síla proti němu příliš nezmůže, ale porazit ho lze Biblí nebo pohledem na kříž. Pokud se proti němu pozvednou, zklamaně zařve a zmizí. Po sobě zanechává jeden ze svých dlouhých zubů.“¹²⁷

Zdá se však, že všichni přece jenom nejsou zlí. Na zámku Grantully v Perthshiru je prý jeden, který přináší štěstí těm, kdo ho spatří nebo zaslechnou.

¹²⁶ Viz Příloha č. 16.

¹²⁷ Briggs, *A Dictionary of Fairies* 339. „Human strength can avail little against him, but he can be routed by scripture or the sight of a cross. If this is held up to him, he gives a dismal yell and vanishes, leaving one of his long teeth behind him.“

4.12.4 Vlčí žena

V tomto případě se jedná o překrásnou dívku, která se mění v hladový přízrak vlka jdoucího po kořisti, jakmile se v blízkosti objeví člověk. Pochází z jednoho z malých ostrůvků Shetland.

Chodila bosa a i ve své lidské podobě působila poněkud zvláště: „Její jemné chřípí se chvělo jako víčka a rtům, jejichž křivky byly bezchybné, chyběla barva, která by naznačovala, že v nich proudí krev.“¹²⁸ Její matka se o ni sice starala, ale jejím vlčím přeměnám bránit nedokázala, a tak se snažila alespoň bránit pocestné a kolemjdoucí.

4.13 Ostatní nadpřirozená stvoření

4.13.1 Černý mládenec¹²⁹

Vlídny skřítek, který se prý vyskytuje v březovém háji u jezera Loch Druing, nedaleko Gairloch. Má černé vlasy a obléká se do šatů z mechu a lišejníků.

4.13.2 Hnědý muž z Muirs¹³⁰

Nadpřirozený strážce divokých tvorů jedné ze správních oblastí Skotska, tzv. Scottish Borders. Obléká se do hnědého a na hlavě má kšticí rudých kudrn, z pod nichž šlehá pohled divokých očí.

¹²⁸ Gordon 136. „Her thin nostrils were tremulous as eyelids, and her lips, whose curves were faultless, had no colour to give sign of indwelling blood.“

¹²⁹ Viz Příloha č. 17.

¹³⁰ Viz Příloha č. 5.

4.13.3 Trowové a Henkieové

Pojmenování pro šedavá stvoření má původ ve Skandinávských zemích, kde se jedné ze skupin skřítků říkalo Trolové. Na Orknejích a Shetlandách se jim přezdívá Henkie.

4.13.4 Vyžírka

Tento neviditelný skřítek je známý tím, že sedí vedle člověka, který jí a ujídá mu jídlo takovým způsobem, že se dotyčný nenají, ani si nepochutná.

4.13.5 Pechové

Pechové se často říkalo jakýmsi nadpřirozeným stvořením, která pocházela ze severu a v podstatě se jednalo o dávné Pikty.

4.13.6 Armáda

Tito přírodní duchové žijí vysoko ve vzduchu, kde mezi sebou bojují a řinčení jejich zbraní je často slyšet za mrazivých nocí. Zabíjeli spící dobytek a další domácí zvířata jedem napuštěnými oštěpy.

4.13.7 Přadlena Habetrot¹³¹

¹³¹ Viz Příloha č. 12.

Skřítek Habetrot se zabývá předením a tak je tedy v podstatě jakýmsi ochráncem tohoto řemesla.

4.13.8 Hadrnice

Před desetiletími byla v noci u jezírka *Černý pstruh* na ostrově Skye po několik let vídána postava ženy zahalené v kabátě. Dostala jméno Hadrnice. „Neodpovídala, když se na ni mluvilo a zmizela stejně potichu a tajuplně jako se objevila.“¹³² Po určité době se náhle zjevovat jednoduše přestala.

¹³² Campbell, *Witchcraft and Second Sight*.208. „She did not answer when spoken to, and disappeared as silently and mysteriously as she made her appearance.“

5 Závěr

Se vznikem této práce se podařilo vytvořit jeden z nejúplnějších česky psaných seznamů nadpřirozených stvoření, které se vyskytují ve skotských pohádkách, pověstech a duchařských historkách.

Veškerá nadpřirozená stvoření byla za pomoci literárních zdrojů roztržena do skupin podle v úvodu stanovených kritérií a ke každé skupině i jednotlivým zástupcům byla připojena příslušná charakteristika a popisy. U duchů ze skotských duchařských historek byla stanovena kritéria pro roztržení do skupin. Tato kritéria v podstatě sledují příčiny zjevování duchů.

Zároveň bylo do práce zařazeno obecné porovnání skotských nadpřirozených stvoření s jejich protějšky v dalších částech Evropy. Ze srovnání je možné vyvodit závěr, že se některá nadpřirozená stvoření ze Skotska nápadně podobají nadpřirozeným stvořením z dalších částí Evropy, zejména pak Evropy severní. Na druhou stranu se ve Skotsku tradují mnohá vyprávění o stvořeních, která se jinde než právě tam nevyskytují. Naprosto unikátní je v tomto směru skotský Vodní kůň, který svou žravostí, vychytralostí a zlomyslností předčí jakéhokoliv Vodníka, i když jinak mají leccos společného. Je tedy zřejmé, že se představy o nadpřirozených stvořeních po celé Evropě obecně příliš neliší. Obří bývají zlí, mořské panny krásné, ale nebezpečné, od tančících skřítků a víl je raději lepší držet se dál a tak by bylo možné pokračovat. Existuje ale samozřejmě velké množství stvoření, které jsou svými vlastnostmi a vzhledem typické pouze pro daný národ nebo oblast.

Každý čtenář tedy může získat poměrně ucelený přehled o skotských nadpřirozených stvořeních spolu s náhledem do podobností a odlišností těchto stvoření v evropském kontextu.

Pokud bychom chtěli jít více do hloubky, nelze neuvést, že prostředí samozřejmě hodně ovlivňuje smýšlení lidí. Ve Skotsku jsou lidé úzce spjati s mořem a jezery. Proto lze právě ve Skotsku najít tolik nadpřirozených stvoření spojených s vodním živlem. Lidé všude v Evropě, kteří byli životně závislí na rybolovu a dalších přírodních zdrojích, hledali způsoby, jak si pojistit bohatý úlovek, stejně jako se přinášely oběti pro zajištění bohaté

úrody. Představy se tedy v celé Evropě ubíraly podobným směrem a Skotsko není v tomto ohledu žádnou výjimkou. Stejně jako Řekové a Římané projektovali své chování a vlastnosti lidí do chování a vlastností svých bohů, tak i další národy hledali vládce jednotlivých živlů, se kterými by se mohli „domluvit,“ uzavřít jakousi smlouvu, předcházet si je.

Z charakteristik stvoření v mé práci usuzuji, že po celé Evropě měli lidé takové představy o nadpřirozených jevech a stvořeních, které se příliš nelišily od těch skotských. A to, že podobně jako na souši, i ve vodách žijí lidem a suchozemským zvířatům podobní tvorové a stvoření. Pro Skotsko je však specifické, že většina nadpřirozených stvoření, která se objevovala v podobě nějakého zvířete, měla podobu zvířete domestikovaného (kozel, býk, kráva, kuň, pes, kočka,...). V ostatních částech Evropy se jednalo spíše o zvířata žijící volně v přírodě (laň, vlk, sumec, žába,...).

Z uvedených charakteristik jednotlivých nadpřirozených stvoření vyplývá, že nadpřirozená stvoření ztělesňovala obavy a přání lidí. Hrůzu naháněli zlí skřetové, zlomyslní vodní koně a další nestvůry. Zlé bytosti se vyskytovaly zejména na opuštěných místech, lesích a poblíž hlubokých jezírek. Ve Skotsku je tímto proslulá zejména oblast Vysočiny. Neblahé události lidi potkávaly většinou po setmění. Na druhé straně stáli skřítkové, se kterými byli lidé nejenom za dobře, ale dokonce jim v jejich každodenní činnosti pomáhali. Představa, že vám pomáhá deset skřítků zamést a dát do pořádku dům je přece velmi lákavá a dodává sílu k další činnosti.

Když se něco nedaří, je obecnou tendencí u lidí ve Skotsku, stejně jako všude na světě, snaha hledat viníka ne u sebe, ale někde venku. V představách předků dnešních Skotů stála za vrtkavostí lidského osudu zlomyslná stvoření a další hrůzu nahánějící nestvůry, ve středověku se pak přidal po pokřesťanštění i na hříšníky číhající d'ábel, v Řecku a Římě byli lidé hříčkou náladovosti bohů. Velkou roli v představách o nadpřirozených stvořeních hrál vliv představ severských národů, jak můžeme vyčíst z popisu vzhledu a chování například draků nebo Uchvatitele, jehož stopy vedou až na Island. Dále pak také samozřejmě mohu zmínit nadpřirozená stvoření irská, jako například bánší. Kořeny totiž sahají až ke společnému keltskému základu.

V souvislosti se zmínkou christianizace bych ráda uvedla Bibli, která je vlivem křesťanské nauky běžně považována, podobně jako další křesťanské symboly, za obecně platný obranný prostředek proti zlým nadpřirozeným mocnostem. Bible ale musela být zařazena mezi ostatní „vymítače“ až po vynálezu knihtisku, protože do té doby byly k dispozici pouze její rukopisy, které byly velmi vzácné a rozhodně si je nemohla dovolit každá domácnost, nemluvě o venkově, kde víra v nadpřirozeno byla zakořeněná velmi silně. Nemohla by se tedy dostat do obecného povědomí dříve než zhruba ve 2. polovině 15. století, kdy se knihtisk plošně rozšířil po celé Evropě a světě, a tak se jednotlivé výtisky Bible dostaly mezi širší vrstvy obyvatelstva, zejména na venkov, kde pověry vznikaly v podstatě nejvíce. Spolu s vlastní Biblí a kázáním rostl vliv církve. Ta si svými výklady nadpřirozených jevů zajišťovala poslušnost věřících. Vysvětlení musela znít skutečně a věrohodně, aby mezi lidmi nevzbuzovaly pochybnosti. Jak dokazují archeologické vykopávky, pověry o upírech byly takřka nevyvratitelné a je známé, že za upíry církev často označovala nepohodlné lidi. Z předchozích závěrů čerpaných z celé práce zřetelně vyplývá, že pohádky a pověsti vznikaly již za dávných a dávných časů, kdy ještě lidé ani neznali písmo a příběhy se předávaly z generace na generaci ústně. Do nich pak byly postupně vkládány novější prvky. Jednalo se o pozvolný a postupný proces, a tak je nutné se nejprve zamyslet a porovnat jednotlivosti, aby bylo možné rozpoznat, že se představy o nadpřirozených jevech vyvíjely jako mozaika, do které byly postupně vkládané dílky, jak si to doba a s ní vývoj ve společnosti žádal.

Nadpřirozené jevy tedy sloužily také jako účinný prostředek, jak formovat a ovlivňovat chování a myšlení lidí. Strach z neznámého dokázal postrašit i největší siláky a „nebojsy.“ Neplatí to pouze u dospělých, ale zejména u těch nejmenších. Vždyť přece nejrozšířenější metodou, jak donutit děti k poslušnosti bylo spíše vzbudit v nich strach než je lákat na odměnu. Tím vzniklo mnoho strašidel, bubáků a přízraků. Mnohé z nich mají tedy vlastně původ „umělý.“ To znamená, že si je lidé vymysleli záměrně, aby zvládli své ratolesti. Mnoho z nich ale samozřejmě bylo vytvořeno na základě nějakých nevysvětlitelných jevů.

Víra v nadpřirozené síly a nespočetná nadpřirozená stvoření, která mají tu moc ovlivnit sled událostí byla tak silná, že pouhým rozumem nevysvětlitelné události a tajemné noční stíny byly téměř bez váhání přičítány právě jim. Také v úvodu zmíněné geneticky podmíněné vady byly lidmi považovány za nějaké spojení s nadpřirozeným. Jako příklad mohu uvést poruchu, kdy se člověk narodí s plovacími blánami mezi prsty. Takové tělesné vady a jim podobné přičítali lidé vlivu vodních (nadpřirozených) obyvatel.

Z jednotlivých skřítky stanovených pravidel je možné vyvodit závěr, že na jednu stranu byla tato údajná pravidla vhodného chování skřítků lidem prospěšná. Definovala totiž základní nepsané, ale vyžadované, vzorce chování, které se od lidí vyžadovalo Pomáhala udržovat pořádek a dávala domácnostem a hospodářstvím svůj řád. Lidé se vyhýbali osamělým místům, snažili se být doma se západem slunce a váhali si osvojit věci, které jim nepatřily. Také chovali úctu k zesnulým, protože duše předků byly úzce spjaté právě se skřítky. Na druhou stranu se však lehce mohla spousta špatných skutků skrýt za roušku nadpřirozena. Poněkud zvláštním rysem byla neochota Skotů, která platí v některých vzdálenějších koutech dodnes, oblékat se do zelené popřípadě červené barvy. Opět zde můžeme vyčíst jakési propojení světa zesnulých s nadpřirozeným světem skřítků, o kterých se lidé domnívali, že právě zelená nebo červená je výhradně jejich barvou.

Také duchové, kteří straší na hradech a ve starobylých domech, mají jistě své důvody, proč se lidem zjevují. Nelze popřít, že pro mnohá „pozorování“ nebylo nalezeno žádné uspokojivé vysvětlení. Mnohé skotské tzv. paní v barvě si však lidé mohli vymyslet ve snaze přiblížit si život šlechty vlastnímu. Mnohým těmto zjevením jsou totiž přičítány nešťastné osudy šlechtičen a tím se lidé pravděpodobně ujišťovali, že ani urozeným se nesnáze a utrpení nevyhýbaly.

Teprve s rozmachem vědy a přístupem ke vzdělání i mezi širšími vrstvami obyvatel se začala víra v nadpřirozené jevy pomalu vytrácet. I v současné době sice existuje mnoho „věcí mezi nebem a zemí“ a jsou lidé, kteří na duchy věří. Ale najdou se i tací, kteří naopak v posmrtný život vůbec nevěří. Existují teorie o paranormálních jevech, paralelní realitě a tak podobně. Stále nejsou všechny jevy, se kterými se lidé setkávají, snadné

objasnit, ale lidé nejenom ve Skotsku, ale v celém zbývajícím západním světě pro ně v dnešní době hledají spíše vědecká vysvětlení.

Přílohy:

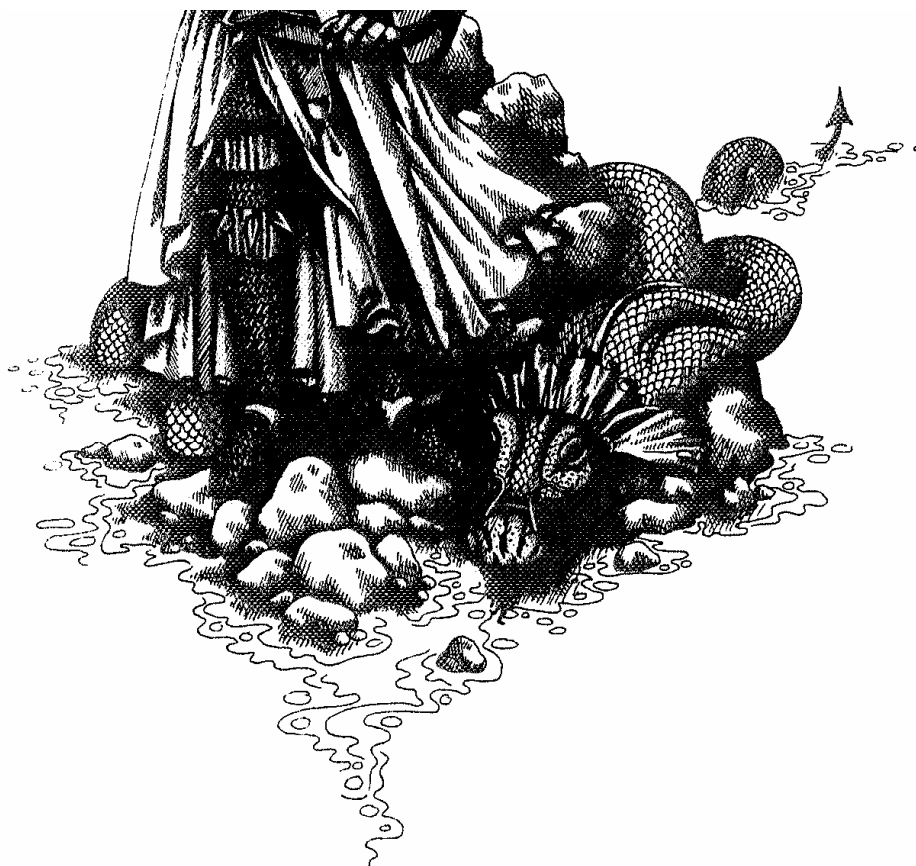
Příloha č.1

Přemožený drak č. 1

Příloha č. 2

Přemožený drak č. 2

Příloha č. 3

Strašidlo

Příloha č. 4

Modří lidé z Minch

Příloha č. 5

Hnědý muž z Muirs

Příloha č. 6

Modrá babizna

Příloha č. 7

Podvržené dítě

Příloha č. 8

Nadpřirozený pes

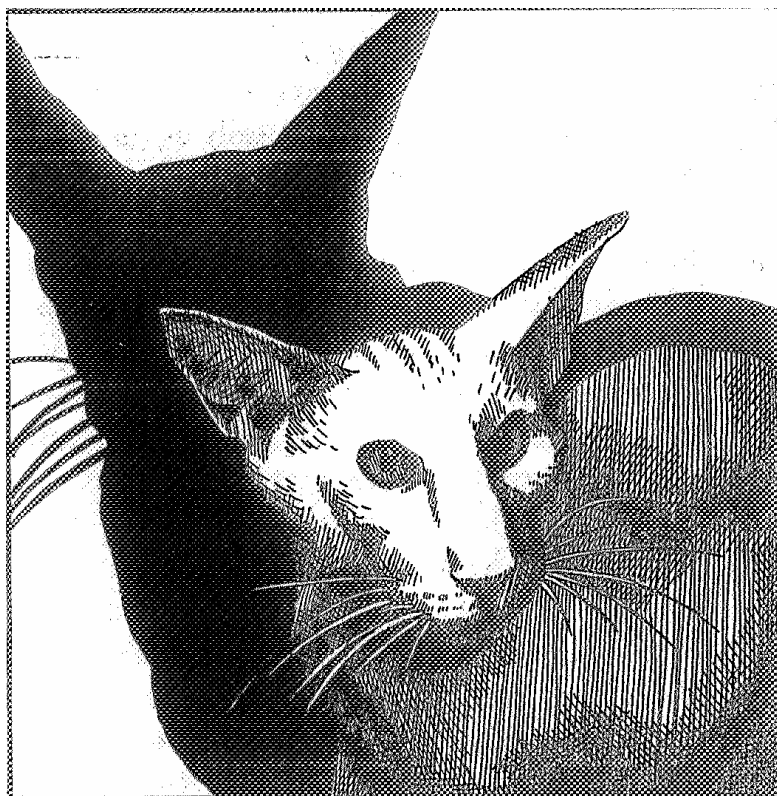
Příloha č. 9

Elfové

Příloha č. 10

Nadpřirozená kočka

Příloha č. 11

Dvouhlavý obr

Příloha č. 12

Přadlena Habetrot

Příloha č. 13

Skřítek pomocník

Příloha č. 14

Druh skřítků, kteří lidem pomůžou, ale za službu žádají příliš.

Příloha č. 15

Uchvatitel

Příloha č. 16

Skřet s červenou čepicí

Příloha č. 17

Černý mládenec

Příloha č. 18

Skřítek Urisk

Zdroj:

Briggs, Katharine. *Abbey Lubbers, Banshees & Boggarts: a whos who of Fairies*. Harmondsworth: Kestrel Books, 1979.

Příloha č. 19

Skřítek pomocník z Ferne-Den

Zdroj:

Gordon, Jarvie. Scottish Folk and Fairy Tales. Harmondsworth: Penguin Books, 1997.

Summary

This diploma thesis is entitled ‘Supernatural Creatures in Scottish Fairy-Tales, Legends and Ghost Stories.’

It deals with Scottish supernatural creatures and compares them with their counterparts in other parts of Europe according to their appearance, behaviour, dangerousness and other features. The supernatural creatures, that are mentioned in this work, appear in Fairy-tales, legends and ghost stories. Ballads differ in epic and they are predominantly also in verse therefore they are not included.

The aim of this work is to create a comprehensive survey of supernatural creatures in Scottish Fairy-tales, legends and ghost stories that were available to the author. The author, however, does not claim to create an exhaustive list of all supernatural creatures. The supernatural creatures are divided into groups according to their common or at least similar features.

The chapter regarding ghosts in Scottish ghost stories deals mainly with various types of ghosts in Scottish ghost stories because to name all the ghost is not possible. The chapter about ghosts deals with the following: what kind of ghost appear in Scottish ghost stories, what could be the cause for haunting, what is their manifestation and so forth.

One of the reasons why I decided to focus on the supernatural creatures, is to find out how and to what extension people lives were influenced by the conviction of the supernatural creatures’ existence in Europe and especially in Scotland.

I tried to collect several elements that can be discovered among the notion of the supernatural in connection with the church that used the superstition for its benefit. There are mentioned few examples of Christian tradition custom with the pagan background and what else made people believe in such things.

Publications dealing with the supernatural from the science point of view are for instance: Ellis, Keith. *Science and the Supernatural*. London: Wayland, 1974. Dowden, Ken. *European Paganism: Realities of Cult from*

Antiquity to Middle Ages. New York: Routledge, 1999. Váňa, Zdeněk. *Svět slovanských bohů a démonů*. Praha: Panorama, 1990.

The names of the supernatural creatures are not left in the original wording. They can be found in 'Anotace' section as key words, with the respective Czech translations. The names used in this work are well-established translations of names in Czech languages. In brackets, there are regional variants if any.

In the first chapter named 'Theory,' there are the definitions of the main genres from which the supernatural creatures were taken, that is, fairy-tale, legend and the ghost story as a part of the legend.

The second chapter named 'Scottish Supernatural Creatures in European Context' deals with Scottish supernatural creatures that are compared in general with the supernatural creatures that appear in European countries' and nations' Fairy-Tales, Legends and Ghost Stories, especially those of the northern Europe (Vikings), the middle and eastern Europe (Slavic nations), Gaul and Celtic regions.

The creatures are compared with regard to similarity or differences in their appearance, abilities and attitudes toward men, their roles in human lives and so forth. The creatures in this chapter are divided into seven subchapters: 'Water Creatures,' 'Monsters,' 'Vampires and Vampire-like Creatures,' 'Fairy Animals,' 'Helpers,' 'Elves, Fairies and Dwarfs' and 'Ghosts.' In every chapter, there is a comparison of individual creatures between nations notion or its distinctive characteristics in a particular region. All these chapters have a summary at the end.

'Water Creatures' include female creatures and male creatures. The female creatures are Mermaids, Scottish Seal maidens, water nymphs, banshee or Greek Sirens. Their male counterparts are the Scottish water horses, Kelpies and Blue men of Minch, water sprites or Mermen.

They can be divided into two categories according to their dangerousness. There are really mischievous ones and then creatures with quite positive attitude towards men if not feeling in danger. When comparing Scotland and the rest of Europe, their numbers in both categories do not differ much. Needless to say that although people know well how evil these creatures can be, they are sometimes so fascinated by them that

they seem to fall into monster' clutches without great effort of the evil creatures.

'Monsters'

Monsters include giants, dragons, werewolf, Scottish Wulver, Greek Minotaur, Lernaean Hydra and Medusa. These monsters have a common feature throughout the Europe, that is they are said to like eating people. Imagination of people is not limited. All the monsters are hideous and only few of them have a kinder heart.

'Vampires and Vampire-like Creatures'

In 'Vampires and Vampire-like Creatures,' one can read the comparison about Vampires, Scottish Baobhan Sith and other creatures. What are the differences, how they can change their appearance and how to protect oneself against them. Vampire-like creatures can be found in Scotland as well as in other parts of the Europe. The interesting thing about Scottish vampires is that the most famous one, Baobhan Sith, is a female. Their common feature is a fear from the sunlight, Christian symbols and some plants and herbs.

'Fairy Animals'

'Fairy Animals' compares Fenrir, the wolf, Scottish black dogs and fairy cats, water cattle 'Crodh Mara,' the big bird Boobrie, Greek Stymphalian birds and finally the horrible Scottish water horses. Except for the latter, the supernatural animals in Scotland do not feed on people, which is quite common in Europe. The Scottish fairy animals can be, however, very dangerous as well.

'Elves, Fairies and Dwarfs'

'Elves, Fairies and Dwarfs' mentions quality that is characteristic for all elves, fairies and dwarfs in Europe and Scotland. They are manually very skillful and the things they were made by them are said to have special supernatural powers. As for the personalities of these creatures, for instance the northern nations can distinguish between the bad and good ones by the creatures' appearance. People in Scotland do not have this advantage.

'Helpers,'

In 'Helpers,' there are probably ones of the most popular of all supernatural creatures. Brownies and other little creatures that help people

in the household and farms. This subchapter deals with what are the regional differences, where one can find them and how to treat them. One of the most outstanding differences is reward. The Scottish Brownies consider it rude and can easily take offence. On the other hand, the rest of the European helpers like to be rewarded and the Slavic ones even demand it. The common feature is that they can never be seen during the daylight.

‘Ghosts’

The Ghosts are the same anywhere in Europe. They appear at similar places, time and they have very similar manifestation. One can say that there are actually no difference between the Scottish ones and elsewhere.

The third chapter named ‘Supernatural Creatures in Scotland’ is divided into ten subchapters according to the characteristics of individual creatures based on similarity of appearance, environment they live, their custom and behaviour. Each chapter consists of the introduction of the particular group of creatures and then there are described individual creatures.

The subchapters are: ‘Bogles,’ ‘Brownies,’ ‘Fairies,’ ‘Fuathan,’ ‘Fairy Animals,’ ‘Monsters,’ ‘Water Humanoids,’ ‘Ghost and Apparitions,’ ‘Water Demons,’ ‘Bloodthirsty Creatures of Scottish Highlands and the Border Regions with England’ and ‘Other supernatural creatures.’

‘Bogles’

‘Bogles’ include these creatures: Bodach, Bodachan Sabhail, Boggart, Nuckelavee and Shellycoat. These have nothing in common with the deceased ones. They exist because people made them up in most of the cases. Their names depend on the region and therefore can vary.

Bodach is a bogle invented to frighten disobedient children. It is said to catch children and is considered to be a very fearful creature.

Bodachan Sabhail belongs to the bogles, although it has very close to Brownies in terms of the behaviour. It helps around the farms and especially to older people.

Boggart is said to be the kindest of all bogles. They say that Boggart is actually a Brownie who turned bad. It can, however, take an appearance of anything that people fear and this is something very unpopular with people.

Nuckelavee is really a monstrous creature that everybody fears to meet. It appears as a skinless rider on a huge horse that roars like the ocean. Its clutches grab anybody near by. People can save themselves by jumping over a brook.

Shellycoat is not described as a horrible creature but people are well aware not to come to its way. He lives in water and can be recognized by clattering sea-shells that are all over its body.

It is related to Urisk and Peallaidh.

‘Brownies’

When one says ‘Brownies’ one certainly means Ainsel, Gruagach, Urisk and Grogan. These are very well known throughout Scotland.

Ainsel is a helpful Brownie who liked to be useful but took offence easily.

Gruagach appears to be a maiden in green but some sources say that it can be as well she as he. This creature helps around farms a lot.

Urisk is said to be half human, half goat and it is a lonely creature. People met Urisk often near waterfalls and other places further from the villages.

Grogan is no exception from Brownies. It always helped a lot and therefore people liked it.

‘Fairies’

Fairies are the most numerous ones of all supernatural creatures appearing in Scottish Fairy-tales and legends. They have many rules that people are expected to follow. They are mostly smaller than people and like to wear green or red. They are said to keep their word but sometimes it can be quite tricky. They are merry, like dancing and singing but this can be very dangerous for a mortal to step into their circle. As most of the supernatural creatures, fairies also often appear after the sunset and they disappear with the first sun rays or crow.

Their dwelling is a conically formed and particularly green hill. Inside of the hill is a large cave where they eat and drink as they like. But people, who entered the hill and managed to escape from there, were very much surprised of how much time had passed since they went in. One day in Fairyland is often seven years on the Earth as we know it.

People have a very bad experience with fairies regarding changelings. A changeling is a child of fairies that is very ugly and unhealthy. They say that fairies like to steal mortal children and foist their own. A child suddenly stricken by illness was often thought to be a changeling from fairies and thus cruelly treated.

Fairies are closely related to the other world and it is said that the beautiful, wealthy, merry world they seem to live in, is actually a very sad and lonely place. Even the Fairy Queen does not look gorgeous without the illusion. According to the descriptions, she is very old, tired and ugly.

‘Fuathan’

Among ‘Fuathan’ belong Bean Nighe, Beithir, Glaistig, Caoineag, Caointeach, Cuachag, Glaistig and Fideal. People fear the Fuathan very much because most of them are evil creatures that seem to exist with the purpose of tormenting mankind.

Bean Nighe resembles a lot the Irish banshee. But she does not have to necessarily announce somebody’s death by washing his/ her blood-stained clothes. She can even grant three wishes if approached appropriately.

Beithir is a creature that haunts caves and passes.

Glaistig has more sides. She is a half woman, half goat and it is said to be a mortal woman who was given supernatural powers. Some say she takes care of cattle, sheep and sometimes plays with children, some oppose that she is very mischievous a creature.

Caoineag laments over the coming death of a certain person in Scottish clan.

Caointeach has a very similar role as Caoineag. It moaned because the fight was coming near and one of the Scottish clan was to about die.

Cuachag haunts Glen Cuaich, its name is derived from the place.

Fideal was a female water demon that haunted Loch de Fideil and was defeated by a brave warrior.

‘Fairy Animals,’

Fairy Animals are many. They exist either as free, independent animals, or they serve fairies or they can be the fairies themselves in a form of an animal. The common ones are Big Ears, Cait Sith, Cu Sith, black dogs, Boobrie, Crodh Mara and Water horses. The most dangerous of the water

horses is Each Uisge. Then there are others like Noggle, Shoopiltee and Tangie, that are rather mischievous than evil but they also can torment people if in mood for it, they say.

Big Ears is a king of all cats that appears at the end of a morbid ritual to stop the torturing of cats.

Cait Sith means Fairy cat and it is big as a dog and very black with a white spot front.

Cu Sith means Fairy dog and it is big as a calf. It belongs to black dogs that are hairy and dangerous but its colour is dark green.

Boobrie is a big bird feeding on cattle and sheep.

Crodh Mara means water cattle and it is said to have great breeding qualities.

Water horses are creatures living in Scottish lochs. They can take a from of men when trying to catch somebody but there is always something from what one can say it is a water horse.

‘Monsters,’

There are as many monsters as a human imagination can create. The Scottish monsters included: Cailleach Bheur, Muilearteach, Dragons, Fachan, Giants, Morool, Wulver, Lochness monster, Brollachan and Coluinn Gun Cheann.

Cailleach Bheur and Muilearteach are hags that can be dangerous to people but their main role is to take care of nature and animals. Cailleach Bheur lives on land, Muilearteach is connected to water element.

Dragons resemble snakes and their appearance was probably strongly influenced by imagination dragons of northern nations.

Fachan are a group of terrible apparitions. They have one eye, one leg and one arm coming out of the middle of their body.

Giants are not very popular. They are said not to be clever, eating people and shouting. There can be found a few exceptions among them though.

Morool is a water creature that has countless number of eyes.

Wulver seems to be included by his appearance among monsters. He looked like a man with a wolf’s head. But he would never harm people.

Lochness monster is a mysterious issue even nowadays. It is said to look like a dinosaurs or a snake.

Brollachan is a shapeless creature.

Coluinn Gun Cheann is also called the Headless Trunk. It was a big monster and it feared sunlight.

‘Water Humanoids,’

In waters dwelling Scottish humanoids are as follows: Selkies, Roans, Blue Men of Minch, Mermaid and Mermen.

Selkies and Roans are said to be water people that can appear either in a form of a big seal or in human form. People in western Highlands call Selkies the Roans.

Blue Men of Minch are water creatures having a particular feature, that is, a blue tattoo.

Mermaid and Mermen are half human, half fish. Both of them do not like to be disturbed by people and often devour them.

‘Ghost and Apparitions’ deals with various types of ghosts that haunt Scotland. There are many stories regarding different events and people but a kind of pattern is apparent. In general, when people of those ghosts lived, they suffered from something, harmed somebody or they came to help someone that was good to them in their lifetime.

‘Water Demons,’

Some of the Water demons are especially dangerous. They are: Dracae, Shony, Water Wraiths, Gentle Annis, Loireag, Peallaidh, Puddlefoot and Biasd Bheulach

Dracae and Water Wraiths try to catch and kill people. Shony is an ancient god of the sea. Gentle Annis is said to cause bad weather. Loireag is a guardian of spinning and punishes women who do not sing nicely while spinning. Peallaidh is a variant of Urisk but it is evil and lives in Perthshire. Puddlefoot is a creature that is no longer haunting since it got name. Biasd Bheulach is said to be a ghost of a man murdered near Skye. Its howling is heard from a great distance.

‘Bloodthirsty Creatures of Scottish Highlands and the Border Regions with England.’

One of the most dangerous supernatural creatures that people feared very much are Baobhan Sith, Dunters, Powries, Redcap and Grey Wolf.

Baobhan Sith is a female counterpart of a male-vampire.

Redcap likes fresh human blood in which it dips its cap. It haunts old tower in the Scottish Borders region.

Dunters and Powries are said to be similar to Redcap.

Grey Wolf is a maiden that changes its shape into wolf whenever she smells a prey.

Other creatures that were not included in previous subchapters are Ghillie Dhu, Brown Man of the Muirs, Trows, Henkies, Joint-Eater, Luideag, Sluagh, Habetrot and Pechs.

Ghillie Dhu is said to be very kind creature having black hair and living near Gairloch.

Brown Man of the Muirs wears brown clothes, has red hair and it is a guardian of wild animals in the Scottish Borders region.

Trows and Henkies seem to be trolls, little greyish creatures the Scandinavian origin.

Joint-Eater is an invisible creature that sits next to people as they eat and it eats their food, so they cannot enjoy it and they are still hungry.

Luideag was an apparition of a woman that appear once in the Skye island.

Sluagh is an army of air creatures who fight among themselves during frosty nights in winter and their arrows kill domestic animals.

Habetrot is associated with spinning. It is a guardian of this trade.

Nowadays, Pechs are thought to be ancient Picts who were mistaken for supernatural creatures, by the Scots.

In this work, I achieved to create one of the most comprehensive Czech surveys of supernatural creatures that appear in Scottish fairy-tales, legends and ghost stories.

As written in the Introduction, all the supernatural creatures were divided into groups according to the criteria stated and a respective characteristics and description fall into each and every group and the individual representatives.

As for the general comparison of the Scottish supernatural creatures with their counterparts from other parts of Europe, we can conclude that some of the supernatural creatures are very similar to the latter, especially the northern part of Europe.

On the other hand, there are many narrations about creatures that cannot be met anywhere else but Scotland. For example the Water Horse that is thousand times malicious and cunning than any known water sprite but still they have a lot in common.

This imagination is thus apparently not that much different across the Europe. It is well-known that giants would be evil, mermaids would be beautiful but dangerous and it is better to keep oneself far away from the fairies in the wilderness. As I said, there are however many supernatural creatures that are specific for a certain region. Every reader can obtain a very good survey about the Scottish supernatural creatures and their specific qualities in European context.

To be more specific, it is essential to point out that people are influenced very much by the environment. In Scotland, people are closely connected to the sea and lakes. Therefore there nobody can wonder there are so many supernatural creatures related to the water element. People were dependent on fishery and fishing in general therefore they must have been looking for ways to gain rich catch. Their way was to make sacrifices to supernatural creatures to win their benevolence in return. This attitude toward nature had people throughout the Europe and in Scotland as well. Romans and Greeks tended to see their own behaviour in the characters of their gods, other nations tried to find their own approaches as well to reach the compromise with the powerful nature with the incomprehensible powers that embodies and the supernatural creatures they thought many lived there.

From the description of the supernatural creatures, I can deduce that people throughout the Europe thought of the appearance of the creatures likewise.

There are, however, some specific areas for Scottish supernatural creatures. Those creatures that are said to appear in Scotland as animals are the domestic animals like goat, bull, cow, horse, dog or cat. In the rest of Europe, they appear more as wild animals like doe, wolf, catfish, or frog.

It is obvious that the supernatural creatures personified peoples worries and wishes. Horrors were brought by evil goblins, malicious water horses and others. These were often found especially at lonely places, forests and deep lochs. In Scotland the well-know region with these creatures is the Scottish Highland. The most dangerous time was after the sunset. On the other hand, people imagined Brownies that were helping around the farms and in the households. This could really contribute to the inner strength and working.

If something does not go too well, people all around the world tend to blame somebody else than themselves. The Scots believed that the fate is influenced by various malicious creatures and other frightening monsters, in the Middle Ages during the Christianization, the lurking Satan was added to the inventory of supernatural creatures. On the other hand, the Greeks and Romans believed to be the toy in the mighty hands of the capricious gods. We can see from the description and behaviour that the Scottish supernatural creatures in Scotland were very much influenced by the northern nations of Europe. For example, the dragons are very similar to the Scottish ones and Nuckelavee seems to be very close to the Takers thought to live on the Island.

In the context of the Christianization, the Bible can be mentioned because under the influence of the Christian religion, it was added as a protection like other Christian symbols to other means against evil supernatural creatures. The Bible, however, must have been added only after the invention of typography. Until that time, individual manuscripts were infrequent among people living in the countryside because they could not usually afford them. Thus, the first copies with the interpretation of the Bible importance spread among superstitious people strongly believing in supernatural creatures in the second half of the 15th century.

When people had their own Bible, the power and influence of the church began to grow. The church have had its own interpretation of the supernatural and that lead the churchmen to be obedient of the church instructions even more. As archeological finds demonstrate, superstitions about vampires were in essence so strong that people could hardly be

convinced to believe it falsehood. Although it is largely known that the church often used these superstitions against inconvenient people.

From the conclusions of the whole work follows that Fairy-tales and legends originated very long ago, when people even did not know the writing system and the tales were passed down by word of mouth from generation to generation. And new elements were gradually inserted to the existing form. So it can be concluded that this all was a gradual process and therefore it is important to consider every single particular to be able to distinguish the elements that were inserted to the tales like into a mosaic as the times and society development dictated.

Supernatural phenomena were used as an effective means how to mould and influence behaviour and thinking of people. Fear of the unknown can frighten even the most brave individuals. This stands not only for the adults but for children in particular. After all the most common way how to make children more obedient was to frighten them than to persuade them with a promise of reward. This is an origin of many bogies, boggarts and other apparitions. Many of the origins are artificial. People made them up to manage their children. There are, however many to be created on the basis of some phenomena that people could not explain.

Belief in supernatural powers and countless supernatural creatures was so strong that almost every illogical event was ascribed to them. The genetic disorders and handicaps were also said to be connected to the supernatural in a way. A good example can be the disorder when one is born with webbed fingers. This was generally thought to be the influence of water (supernatural) creatures.

As for the moral code of the fairies, we can deduce that it was quite beneficial for people. That is, their code defined the basic rules for appropriate human behaviour. This helped to keep order in households and homestead. People avoided lonely places, tried to be home before sunset and hesitated to misappropriate things that did not belong to them. They held the late ones in high regard as well because spirits of their ancestors were closely related to the fairies. On the other hand, many of the bad deeds could have been hidden under the pretence of supernatural.

One of the particular features regarding the Scots was their reluctance to wear red or green clothes. These colours were believed to belong entirely to the fairies that were linked to the world beyond.

Also ghosts that haunt castles and old houses must have their reason why they appear. A lot of the haunting has never been sufficiently explained. Many of the Ladies in Colour, however, could have been made up by common people when trying to bring themselves closer to the aristocracy. Since noblewomen thought to be haunting castles after their unnatural deaths due to various misfortunes, people assured themselves that the fate is not wayward only for them but also for the nobility.

Only with progress of science and possibility for more social classes to be educated, the belief in the supernatural began to fade off. There are people that believe in ghost existence and people who do not believe in life after death at all. There are theories of paranormal phenomena, paranormal reality and so forth. There are still many things that people do not understand but nowadays, people in Scotland like elsewhere in the western world look rather for the scientific explanation.

Citované zdroje

- Briggs, Katharine. *Abbey Lubbers, Banshees & Boggarts: a whos who of Fairies*. Harmondsworth: Kestrel Books, 1979.
- Briggs, Katharine. *A Dictionary of Fairies: Hobgoblins, Brownies, Bogies and Other Supernatural Creatures*. Harmondsworth: Penguin Books, 1977.
- Briggs, Katharine. *British Folk Tales and Legends: A Sampler*. Herts: Granada, 1977.
- Briggs, Katharine. *The Fairies in tradition and literature*. New York: Routledge, 2002.
- Campbell, John Francis. *Popular Tales of the West Highlands*. Edinburgh: R.&R. Clark, 1995.
- Campbell, John Gregorson. *Superstitions of the Highlands & Islands of Scotland*. Charleston: BiblioBazaar LLC, 2008.
- Campbell, John Gregorson. *Witchcraft and Second Sight in the Highlands and Islands of Scotland*. Whitefish: Kessinger Publishing, 2003.
- Ellis, Richard. *Monsters of the Sea*. Praha: Volvox Globator, 2000.
- Gordon, Jarvie. *Scottish Folk and Fairy Tales*. Harmondsworth: Penguin Books, 1997.
- MacKenzie, Donald. *Scottish Folk-Tales and Legends*. Mineola: Dover Publications, 1997.
- MacKenzie, Donald. *Scottish Folk-Lore and Folk Life - Studies in Race, Culture and Tradition*. Vancouver: Read Books, 2010.
- Mytologie: bohové, hrdinové, mýty*. Praha: Slovart, 2007.
- Němečková, Lenka. *Scottish Tales*. Praha: Garamond, 2000.
- Pavera, Libor. *Lexikon literárních pojmů*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2002.
- Ragache, Gilles. *Mýty a legendy: Egypt, Řecko, Galie*. Praha: Gemini, 1991.
- Ragache, Gilles. *Mýty a legendy: Vikingové*. Praha: Gemini, 1993.
- Němečková, Lenka. *Scottish Tales*. Praha: Garamond, 2000.
- O hnědém medvědu ze Zeleného údolí: skotské pohádky, legendy a mudrosloví*. Praha: Argo, 2008.
- Robertson, James. *Skotské duchařské historky*. Praha: Mladá fronta, 2004.

- Scott, Sir Walter. *Minstrelsy of the Scottish Border. Vol. 1, 3*. Edinburgh: Oliver and Boyd, 1932.
- Scottish Fairy Tales*. Edinburgh: Lomond Books, 1998.
- Sullivan, K. E. *Scottish Myths & Legends*. Leicester: Brockhampton Press, 1999.
- Váňa, Zdeněk. *Svět slovanských bohů a démonů*. Praha: Panorama, 1990.
- Vlčková, Jitka. *Encyklopedie mytologie germánských a severských národů*. Praha: Libri, 1999.
- Wilson, Alan J., Des Brogan, Frank McGrail. *Edinburské duchařské historky*. Praha: Mladá fronta, 2008.
- Wilson, Barbara Ker, *Scottish Folk-Tales and Legends*. Glasgow: Lang Syne Publishers Ltd, 1984.

Bibliografie

- Ashworth, Leon. *Bohové a bohyně starověkých civilizací : Egypťané, Řekové, Římané, Vikingové*. Praha: Knižní klub, 2004.
- Briggs, Katharine. *Abbey Lubbers, Banshees & Boggarts: a whos who of Fairies*. Harmondsworth: Kestrel Books, 1979.
- Briggs, Katharine. *A Dictionary of Fairies: Hobgoblins, Brownies, Bogies and Other Supernatural Creatures*. Harmondsworth: Penguin Books, 1977.
- Briggs, Katharine. *British Folk Tales and Legends: A Sampler*. Herts: Granada, 1977.
- Briggs, Katharine. *The Fairies in tradition and literature*. New York: Routledge, 2002.
- Campbell, John Francis. *Popular Tales of the West Highlands*. Edinburgh: R.&R. Clark, 1995.
- Campbell, John Gregorson. *Superstitions of the Highlands & Islands of Scotland*. Charleston: BiblioBazaar LLC, 2008.
- Campbell, John Gregorson. *Witchcraft and Second Sight in the Highlands and Islands of Scotland*. Whitefish: Kessinger Publishing, 2003.
- Craigie, William A. *A dictionary of the older Scottish tongue: From the twelfth century to the end of the seventeenth. Volume 1, A-C*. Chicago: Chicago University Press, 1937.
- Craigie, William A. *A dictionary of the older Scottish tongue: From the twelfth century to the end of the seventeenth. Volume 2, D-G*. Chicago: Chicago University Press, 1951.
- Craigie, William A. *A dictionary of the older Scottish tongue: From the twelfth century to the end of the seventeenth. Volume 3, H-L*. Chicago: Chicago University Press, 1967.
- Dowden, Ken. *European Paganism: Realities of Cult from Antiquity to Middle Ages*. New York: Routledge, 1999.
- Ellis, Keith. *Science and the Supernatural*. London: Wayland, 1974.
- Ellis, Richard. *Monsters of the Sea*. Praha: Volvox Globator, 2000.
- Gordon, Giles. *Prevailing Spirits: A book of scottish ghost stories*. London: H. Hamilton, 1976.

- Gordon, Jarvie. *Scottish Folk and Fairy Tales*. Harmondsworth: Penguin Books, 1997.
- MacBain, Alexander. *An Etymological Dictionary of the Gaelic language*. Stirling: Eneas Mackay, 1911.
- MacKenzie, Donald. *Scottish Folk-Tales and Legends*. Mineola: Dover Publications, 1997.
- MacKenzie, Donald. *Scottish Folk-Lore and Folk Life - Studies in Race, Culture and Tradition*. Vancouver: Read Books, 2010.
- MacKillop, James. *A Dictionary of Celtic Mythology*. Oxford: Oxford University Press, 1998.
- Mac Lennan, Malcolm. *A Pronouncing and Etymological Dictionary of the Gaelic Language: Gaelic-English, English-Gaelic*. Aberdeen: Aberdeen University Press, 1985.
- MacLeod, Fiona. *Pověsti z Hebrid*. Brno: Vitus Via, 1997.
- MacLeodová, Fiona. *Vítr a vlny: Hebridské mýty a legendy*. Praha: Dauphin, 1997.
- Mytologie: bohové, hrdinové, mýty*. Praha: Sloart, 2007.
- Pavera, Libor. *Lexikon literárních pojmů*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2002.
- Ragache, Gilles. *Mýty a legendy: Egypt, Řecko, Galie*. Praha: Gemini, 1991.
- Ragache, Gilles. *Mýty a legendy: Vikingové*. Praha: Gemini, 1993.
- Němečková, Lenka. *Scottish Tales*. Praha: Garamond, 2000.
- O hnědém medvědu ze Zeleného údolí: skotské pohádky, legendy a mudrosloví*. Praha: Argo, 2008.
- Píseň o Nibelunzích*. Praha: Odeon, 1974.
- Propp, Vladimir. *Morfologie pohádky a jiné studie*. Jinočany: H&H, 1999.
- Robertson, James. *Skotské duchařské historky*. Praha: Mladá fronta, 2004.
- Scott, Sir Walter. *Minstrelsy of the Scottish Border. Vol. 1, 3*. Edinburgh: Oliver and Boyd, 1932.
- Scottish Fairy Tales*. Edinburgh: Lomond Books, 1998.
- Scottish Folk and Fairy Tales*. London: Penguin Books, 1997.
- Sullivan, K. E. *Scottish Myths & Legends*. Leicester: Brockhampton Press, 1999.
- Váňa, Zdeněk. *Svět slovanských bohů a démonů*. Praha: Panorama, 1990.

The Concise Oxford Dictionary of Literary Terms. Oxford: Oxford University Press, 1991.

Vlašín, Štěpán. *Slovník literární teorie*. Praha: Československý spisovatel, 1977.

Vlčková, Jitka. *Encyklopedie mytologie germánských a severských národů*. Praha: Libri, 1999.

Wilson, Alan J., Des Brogan, Frank McGrail. *Edinburské duchařské historky*. Praha: Mladá fronta, 2008.

Wilson, Barbara Ker, *Scottish Folk-Tales and Legends*. Glasgow: Lang Syne Publishers Ltd, 1984.

Anotace

Veronika Kubasová

Katedra anglistiky a amerikanistiky, Filozofická fakulta

Nadpřirozená stvoření ve skotských pohádkách, pověstech a duchařských historkách

Mgr. Ema Jelínková, Ph.D.

Počet znaků: 141784

Počet příloh: 19

Počet titulů použité literatury: 43

Klíčová slova:

Ainsel	Jásám
Biasd Bheulach	Netvor
Baobhan Sith	Upíří žena
Bean Nighe	Pradlena u brodu
Blue Men of The Minch	Modří lidé z Minch
Bodach	Stařík
Bodachan Sabhaill	Stařík ze stodoly
Bogart	Bubák
Bogle	Strašidlo
Boobrie	Pták Bobraj
Booman	Strašidlo
Brollachan	Beztvarec
Brown Man of the Muirs	Hnědý muž z Muirs
Brownies	Skřítci
Cailleach Bheur	Modrá babizna
Cait Sith	Nadpřirozená kočka
Caoineag	Plačka
Cointeach	Rodová Plačka
Ceasg	Mořská panna plnicí přání
Ciuthach	Jeskynní obr

Coluinn Gun Cheann	Bezhlavé monstrum Coluinn
Crodh Mara	Vodní skot
Cu Sith	Nadpřirozený pes
Cuachag	Vírník
Direach	Stlačeneč
Dracae	Dracény
Dunters and Powries	Dunteři a Powries
Each Uisge	Vodní kůň
Fachan	Fachan
Fideal	Bahenice
Fomorians	Fomoriáni
Fuath(-an)	Zloduchové
Gentle Annis	Něžná Annis
Ghillie Dhu/ Gille Dubh	Skřítek
Glaistig	Šedá panna
Grogan/ Grogach	Skřítek Grogan
Gruagach	Zelená panna
Habetrot	Přadlena Habetrot
Henkies	Bludičky
Joint Eater	Vyžírka
Kelpie	Vodní skřítek
Loireag	Přadlena
Luideag	Hadrnice
Mermaid	Mořská panna
Morool	Mořský kmet
Muilearteach	Mlynářka
Noggle / Nuggle/ Nygel	Vodní kůň Noggle
Nuckelavee	Uchvatitel
Peallaidh	Chlupatec
Pechs	Piktové
Puddlefoot	Mokronožka
Red Caps	Skřet s červenou čepicí
Selkies	Tulení lidé
Shellycoat	Lasturokabátník

Shony	Duch oceánu
Shoopiltee	Vodní kůň Nezbeda
Sluagh	Armáda
Spunkies	Bludičky
Tangie	Vodní kůň Chaluháč
Tarrans	Tarani
Urisk	Skřítek Urisk
Water Wraiths	Vodní duchové
Will o the Wisp	Bludičky
Wulver	Vlčí muž

Tato diplomová práce se zabývá nadpřirozenými stvořeními, která se vyskytují ve skotských pohádkách, pověstech a duchařských historkách.

Po úvodu následují definice jednotlivých literárních žánrů.

Dále jsou zde skotská nadpřirozená stvoření všeobecně porovnána se svými protějšky v dalších oblastech Evropy. Srovnání je provedeno na základě podobností a odlišností jednotlivých skupin nadpřirozených stvoření, které jsou uvedeny spolu s konkrétními příklady z dané oblasti a ze Skotska.

Poté následuje přehled skotských nadpřirozených stvoření, který je roztříděný podle určitých daných kritérií do jednotlivých skupin. Každá skupina je nejprve obecně popsána a dále jsou uváděni jednotliví zástupci. U každého z nich pak také následuje jejich popis a příslušná charakteristika.

Na konci práce je zařazena obrázková příloha, kde si čtenář může prohlédnout několik ukázek skotských nadpřirozených stvoření.